

NALUNAARUSIAQ FN'p Meeqqat Pisinnaatitaaffiisa

Ataatsimiititaliaanut (CRC)

KALAALLIT NUNAAT 2016 – MIO – MEEQQAT PISINNAATITAAFFII
PILLUGIT SULLISSIVIK ALLANUT ATTUUMASSUTEQANNGITSOQ (ICRI)

IMAQARNILIAQ

Una nalunaarusiaq Kalaallit Nunaat pillugu immikkoortortamut, Naalagaaffeqatigiinnermi uteqqiattumik tallimasaanik nalunaarusiamut, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Ataatsimiititamut (CRC) erseqqissaaneruvoq.

MIO'p, Kalaallit Nunaanni Meeqqat Pisinnaatitaaffii Pillugit Sullissiviup, nalunaarusiat uteqqiattut tallimaata immikkoortortaat aallaavigalugu oqaaseqarfigisimavaa, kiisalu kisitsisit atorlugit nalunaarusianik, paasisutissanillu piviusunit aallaavilinnik ilanngussisimalluni, Kalaallit Nunaata unammilligaanik ajornartorsiutaanillu FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii Pillugit isumaqatigiissummik piviusunnngortitsinissamut pisariaqartunik. MIO'p ataatsimut isigalugu eqqumiigivaa, nalunaarusiat uteqqiattut tallimaata meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaaniittut ulluinnarni unammilligaat ersersingimmagit, ajornartorsiutillu soorlu sumiginnaaneq, persuttaaneq, innarligaaneq atorerluinerlu ukkatarinagit.

FN'p Meeqqat Pisinnaatitaaffii Pillugit Isumaqatigiissutaat Kalaallit Nunaanni ukiut 20-t sinnerlugit atortussaatinneqarnikuuvoq. 2017-imi naatsorsuutigineqarpoq Namminersortut isumaqatigiissutip qanoq inatsisit ilanngunneqarnissaa siunnersuutigissagaat. Isumaqatigiissutip immikkoortortai Kalallit Nunaata suli tamaasa tigunikuunngilai. MIO'p, Kalaallit Nunaanni angalasarnerpassuarmini, qulaajarsimavaa amigaaterpassuaqartoq isumaqatigiissutip, inatsisit atuutsinerullu akornanni. MIO'p akuersaarpaa meeqqanut inuusuttunullu tunngasut suliniutit ataasiakkaat amerlasuut aallartisarneqarneri, takusinnaalluguli nunap immikkoortortaani piffinnilu ataasiakkaani atuutsitsilersitsiniarnerup ajornartorsiutaanera, inuiaqatigiit akuutinneqarneri, taamaalilluni sunniuteqarneri pitsaanerpaanngortinniarlugit.

Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu pillugit paasisimasanik katersuinerup suli pitsanngorsarnissaanik pisariaqartitsisoqarpoq. Oqartussaaffeqarfiit ataasiakkaat paasisutissanik katersinermik suliaqarput, MIO'lli takusinnaavaa pisariaqartitsisoqartoq katersuinernik, misissueriaatsinillu inerisaasoqarnissanik, soorlu inissiinerni, atuarfik, suliffik, piitsuuneq naliginnaasumillu inuuniarnermut atugassatigut.

Inunnik isumaginnittoqarfimmi, meeqqanik sullissisuni, ajornartorsiutit amerlaqaat, pingaartumik meeqqanik angerlarsimaffiup avataanut inissiisarnerup iluani, Nunani Avannarlerniit kisitsisit amerlaneroqalutik. Inunnik isumaginninnermi sullissivinnik misissuinerni nakkutilliinernilu erserpoq inatsisinik atuutsitsiniarnermi piumasaqaatinik eqquutsitsinissanik ajornartorsiuteqartoqartoq, ilaatigut meeqqat arlallit ilaqutariinnut, angajoqqaarsaanissaminnut akuersissuteqanngitsunut, inissinneqartarsimmata. Meeqqat atugarliortarput suliassanullu imminnut tunngasunut akuutinneqarneq ajorlutik, sullissisullu suliaminnut piginnaasassaminnik isumalluutinillu amigaateqartarlutik. Inatsisilli ataasiakkaat meeqqat pisinnaatitaaffiinik nukittorsaastrupput. 2017-imi naatsorsuutigineqarpoq, inatsit nutaaq meeqqanut tapersersuinermut tunngasoq atulersinneqassasoq, ilaatigut nuna tamakkerlugu meeqqanut erngummatinik nalunaartarfissamik pilersitsinissamut periarfissiisussamik. Soorlu angajoqqaatut akisussaassuseqarnermut inatsisip, julimi ukioq manna

atuutilersup, meeqqanik perorsaannermut atatillugu ilaatigut timikkut persuttaasarneq pitsaalioraa. MIO'li aarleqqutigaa kommunit nukissaqarluarnersut isumalluutissanillu naammattunik peqarnersut, inatsisit aallaavigalugit suliassanik tamanik kivitsinissaminnut.

Inunnik isumaginninnerup iluani unammilligassaqrortaaq amerlasoorpassuarnik meeqqanut inuusuttunullu persuttaannermut kinguaassiutigullu innarliinnermut tunngasunik, kiisalu meeqqanik taakkuninnga misigisaqarsimasunik katsorsarneqanngitsunik. Meeqqat inuusuttullu angerlarsimaffimmini atornerluiffiusuni sumiginnaaffiusunilu peroriartortut ajornartorsiutaqaaq annertoq. Meeqqat kalaallit 27 %-ii sumiginarneqarput annertuumik annertunerusumilluunniit.

Peqqinnissaqarfiup iluani unammilligassat ajornartorsiutillu inunnik isumaginninnermi takuneqartartut assipiliui nalaanneqartarput. Nuna tamakkerlugu napparsimavik meeqqanut immikkoortortaqrarfeqanngilaq, nunamilu illoqarfiit nunaqarfiillu assigiinngitsut peqqinnissamut neqeroorutinut periarfissaqarnerat annertuumik ajornartorsiutaavoq. Kalaallit Nunaat tamakkerlugu meeqqanut nakorsaq ataasiinnaavoq.

Meeqqat amerlasuut angerlarsimaffinni aningaasakilliornermik ajornartorsiorfiusuni inuupput, ulluinnarnilu inuuniarnermut ajornartorsiutit annertuut nalaattarlugit, assersuutigalugulu eqqaaneqarsinnaavoq meeqqanik anisitaasimasunik inissiisarneq privatimik inuuneqannginnerannik, imigassamik atornerluinnermik innarliinnermillu ajornartorsiutinik pilersitsisinnaammat.

Meeqqat inuusuttullu ilinniagaqarnissaminnut assigiimmik periarfissaqanngillat. Kalaallit naalakkersuisuisa akisussaaffigaat meeqqat atuarianni atuartut ilinniagaqarnissaasa qulakkeernissaat. Ajoraluartumik meeqqat atuarianni atuartut amerlasuut ilinniaqqiffinnut ingerlaqqinnissaminnut periarfissaqanngillat, ilaatigut fagimi qallunaatut piginnaasaat amingaateqarmata, taakkumi ilinniaqqiffinni amerlasuuni atuartitsinerni atornerqartarmata. Meeqqat atuariisa arlallit nalaattarpaattaaq, atuartut arlallit atuariartortarmata inuttut ajornartorsiutit annertuut nassataralugit, ilinniartitsisunut unaminartumik inuttut immikkullu ittumik pamersaanermik tunisinissamik ilisimasaqarnissamut.

MIO'p misigaa, Kalaallit Nunaat ajornartorsiuteqartoq FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffi Pillugit Isumaqatigiissutip assigiimmik periarfissaqarnermut ineriartornermullu tunngasoq piviusunngortinnissaanut, kiisalu akuutinneqarnissamut (artikel 12), illersugaanermut (artikel 19) kiisalu ilinniartitaanermut (artikel 29.). MIO'p innersuussutigaa, CRC-p Kalaallit Nunaanni Namminersortut qinnuigissagai immikkoortuni taakkunani pissutsit qulaajaqqullugit pitsanngorsaqqullugillu.

SIULEQUT

MIO'P OQAASEQAATAA NAALAGAAFFEQATIGIIT UTEQQIATTUMIK TALLIMASSAANNIK NALUNAARUSIAANUT

2011-imi FN'ip Meeqqap Pisinnaatitaaffi inut Ataatsimiitap innersuussutini ingerlateqqippai, qallunaat naalakkersuisuisa uteqqiattumik sisamasaanik nalunaarusiaanut tapiliullugu, CRC-mut Meeqqap Pisinnaatitaaffii pillugit. Taakkua innersuussutinik arlalinnik Kalaallit Nunaat toqqarlugu imaqarput. Uuma nalunaarusiap innersuussutit taakkua qanoq qisuariarfigineqarsimanersut sammivai, Kalaallit Nunaanni meeqqat atugaat oqaaseqarfigai, qallunaallu naalakkersuisuisa CRC-mut uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaat Kalaallit Nunaanut immikkoortortaq tunngasoq oqaaseqarfigalugu. Nalunaarusiami aamma Universal Periodic Review-ip (UPR) innersuussutai isiginiarneqarput.

Ataatsimut isigalugu maluginiarneqarpoq, uteqqiattumik tallimasaanik nalunaarusiap inatsisit nutaat amerlasuut, periusissat, iliuusissatut pilersaarusi, kiisalu meeqqanut ilaqutaannullu ajornartorsiutit

assigiinngitsut tunngasut anigorniarnissaannut suliniutit nassuiarneqartut. MIO'lli naliliinera malillugu taakkuninnga atuutsilerneq naammanngilaq. Assersuutigalugu inatsisit pissutsillu assigiinngitsorujussuupput, soorlu uani nalunaarusiornermi takuneqarsinnaasoq. Naalagaaffiup nalunaarusiaata suliniuterpassuit saqqummiuppai, annertuumilli, meeqqanut kalaallini inuiaqatigiit akornanni, unammilligassarujussuit isummerfiginagit. Meeqqat Illersuisuata angalanerani, meeqqat inuusuttullu ajornartorsiutit annerpaat oqaasertalersugaat, tassaapput imigassamik atornerluineq aningaasanoornerlu. Tamanna aamma sumiginnaanernik, atornerluinernik, ilinniagaqalernissamut piareersimannginnernut il. il. imaqarpoq. Uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiattaq, kommunit, Meeqqanut Isumaqatigiissutip artikel 19-iata piviusunngortinniarneranut, unamminarisaat, ersersinngilai. MIO'p Kalaallit Nunaanni misissuinermini angalanerminilu, ilaatigut meeqqat atugaanik pisinnaatitaaffiinillu oqaloqatigineranni, qulaajarsimavaa isumaqatigiissutip pissutsillu akornanni pisariaqanngitsumik assigiinngissuteqartoq (Olesen aamma Holm, 2013; Olesen, 2014; MIO, 2015-16). Suliniutinik ataasiakkaanik amerlasuunik aallartitsisoqartarpoq, meeqqalli inerikkiartornera avatangiisaanut ataatsimut isiginiarneqanngilaq. Amerlasuutigut meeqqat naammattumik illersorneqarneq ajorlutillu ikiorserneqarneq ajorput, akuttunngitsumillu kingusinaareersumik meeraq ikiorniarlugu iliuuseqartoqartarpoq.

Aammattaq Namminersortuni Naalakkersuisut, uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiami Kalaallit Nunaat pillugu immikkoortortami, illoqarfiit nunaqarfiillu akornanni kultureqarnikkut inuuniarnikkullu assigiinngissutsit imaluunniit illoqarfinni annerusut minnerusullu akornanni assersuutigalugu peqqinnissaqarfimmut inuuniarnermullu tapiissutit assigiinngissutaat, samminngilaat. MIO'p nalilerpaa, suliniutit pissutsit tamakkaa naammattumik naatsorsuutigineqarsimanngitsut. Suliniuteqarnerit suliniutillu naammattumik atuutilersinniaaraanni sunniuteqartillugillu, pingaaruteqarpoq kulturimut inuuniarnullu naleqqussarnissaat, apeqqutaavorlu innuttat, meeqqat ilanngullugit, kulturi aallaavigalugu naammaginarlutik akuutinneqarlutillu tusarneqarnersut.

PERIUSEQ

Una nalunaarusiaq Nuna tamakkerlugu Kalaallit Nunaanni Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Sullissivimmit suliarineqarsimavoq. MIO'p suliassaraa meeqqat pisinnaatitaaffii soqutigisaalu siuarsassallugit FN'ip Meeqqat Pillugit Isumaqatigiissutaa aallaavigalugu. Sullissiviup suliarissavai:

- Meeqqat inuusuttullu illersuinikkut sullisissallugit
- Ataatsimut isigalugu meeqqat atugaannut pisinnaatitaaffiinullu pissutsit uparuartassallugit meeqqallu pisinnaatitaaffiinut pitsanngorsaataasinnaasunik siunnersuuteqartassalluni
- Siunnersuissaaq ilitsersuillunilu pisinnaatitaaffiit pillugit
- Nakkutilliissaaq inatsiseqarneq atuutsisinerlu FN'p Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutaanut naapertuunnersoq
- Meeqqat atugaat pillugit ilisimasanik katersissaaq. MIO'p, oqartussanut atorfeqarfinnullu pulaarnissaq paasiniaanissarlu, pisinnaatitaaffigaa

Ukua suleqatigiiffiit nalunaarusiatut siunnersuummut oqaaseqarnissaminnut periarfissinneqarsimapput: Meeqqat Inuunerissut/Bedre Børneliv (MIBB), Red Barnet, Kalaallit Røde Korsiat, Foreningen Grønlandske Børn (FGB), Inooqqat, Nakuusa, Sorlak, Nanu Børn, Sanningasoq Tungujortoq, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Kalaallit Nunaata Siunnersuisoqatigiiffiat (GRM), IMAK, PIP, NISIIP kiisalu Meeqqat pillugit Siunnersuisooqatigiit MIO'mi.

Uuma nalunaarusiap ilitsersuutit, Child Rights Connect NGO-nut kiisalu NHRI-nut atorneqartut, aallaavigai, erseqqissarneqassaarli Danmarkip uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaata Kalaallit

Nunaat pillugu immikkoortortaa ilusilersornera asserluinnaanik malinneqanngimmat. MIO'p ingerlaavartumik innersuussutinik apeqqtinillu ilassutitut siunnersuutinik saqqummiussisarniarpoq tamatumunnga tulluurtuugaangat.

Meeqqat isumaasa akuutinneqarnerat Meeqqat Pisinnaatitaaffiit Sullissiviup MIO'p suliaasa, meeqqallu atugaannik misissuineq siunertaralugu sammisaasa assigiinngitsut, pingaaruteqartut ilagaat, taakkununga ilaalluni meeqqanik apersuinerit, meeqqanillu inuusuttunillu sammisaqartitsinerit unammilligassanik kalaallit inuiaqatigiivinut attuumassuteqartunik imalinnik.

Nalunaarusiami uani meeqqat isumaat qulequttanut assigiinngitsunut allaaserinninitsinni ilanngussimavagut. Oqaaseqaatsit Meeqqat Illersuisuata Kalaallit Nunaanni angalanerani katersugaapput. Taamaammatt oqaaseqaatsit meeqqat assigiinngitsorujussuarnik atugallit periarfissaqartullu sinnerlugit isumaapput.

NGO'T UUNGA NALUNAARUSIAMUT ILANNGUSSAAT

MIO'p sapinngisani tamaat, tusarniaanermi akissutit tiguneqarsimasut tamaasa uunga nalunaarusiamut, ilanngussimavai. MIO'p Foreningen Grønlandske Børn-ip (FGP) oqaaseqaataa immikkoortumut "**Meeqqanut ikiuinnermut inatsit**" qup. 9 uani nalunaarusiami issuarniarpa. FGB imatut allappoq:

Foreningen Grønlandske Børn (FGB) MIO'tuulli inatsisitut siunnersuut, meeqqat pisinnaatitaaffiit nukittorsaasussatut periarfissatut isigaa. FGB-lli (1) maluginiarpa, siunnersuut sulit akuerineqanngimmat, kiisalu (2) inatsisissatut siunnersuut piukkunnaateqarmat meeqqat pisinnaatitaaffiit maannakkut iluserisaminiit annertunerusumik qulakkeerinissaminut. Assersuutigalugu inatsisip qulakkeersinnaavaa meeqqat tamarmik tamatigoortumik pisinnaatitaaffigilersinnaagaat, inunnik isumaginninnermut suliasani illersorneqarnissartik, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiisummi artikel 12-imi tunngaviit naapertorlugit. FGB-p oqaatigaa, apeqqutaanngitsoq nuna tamakkerlugit meeqqanik illersuisussanik peqarnissaq meeqqat illersuisussamik pisinnaatitaaffeqarnissaat qulakkeerniaraanni suliani tamani meeqqanut tunngasuni. Soorlu inatsisip tamatigoortumik ikorfertorneqarnissamut pisinnaatitaaffik qulakkiissagaa, FGB isumaqarpoq inatsisip qulakkeertariaqaraa meeqqanut ikorfertuisussanik atorfilinnik pilersitsinissaq sulissutigisariaqartoq, meeqqat ajunngitsumik pisinnaatitaaffii ataqillugit akuutinneqarnissaannik qulakkeerisussanik.

KALAALLIT NUNAANNI ATAATSIMUT ISIGALUGU PISSUTSINUT ILISIMATITSISSUT

Kalaallit Nunaanni inuit ikittuararsuupput nunamilu annertoorujussuarmiillutik illoqarfinni 18-ini nunaqarfinnilu 60-ini. 1. januar 2016 Kalaallit Nunaat 55.847-nik inoqarpoq. 48.140 illoqarfinni najugaqarput 7.435-illu nunaqarfinni najugaqarlutik. Kalaallit Nunaata inuisa sisamararterutaasa missaat meeraapput.

INOQATIGIINNEQ PEQQINNERLU

2010-mi inoqatigiinni tamani meerartalinni angajoqqaat 42 %-ii ataatsimik arlalinilluunniit assigiinngitsunik atornerluiffeqarput. Atornerluissutaanerpaasut tassaapput imigassamik atornerluineq, hashimik atornerluineq aningaasanoorajunnerlu malitsigalugu (Bjerregaard 2010, Pedersen aamma Bjerregaard 2012).

INUUSSUTISSARSIUTIT ISERTITALLU

Kalaallit Nunaat qallunaat Naalagaaffeqatigiinnerata ataaniippoq Namminersornerulluni (Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik, 2016). Naalagaaffiup tunisai ataatsimut naleqarput 11,060 mia. qallunaat kroniini (2013-imut naatsorsugaagallartut 2005-imi akit aallaavigalugit), taakkunangalu 3,642

mia. Danmarkimiit tapiissutitut nuussaapput. Aalisarnej Kalaallit Nunaata inuussutissarsiutigaa pingaarnersaq.

MEEQQAT TUNGAATIGUT PISSUTSIT

MIO'p tupigusuutigaa, Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaani Kalaallit Nunaat pillugu immikkoortortami Kalaallit Nunaanni meeqqat pillugit unammilligassat ilumoortut ersersinniarneqarsimangimmata, ajornartorsiutillu imaannaanngeqisut isiginiarneqarsimanatik: sumiginnaaneq, atornerluineq ilinniagaqannginnerlu. MIO'p Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaanun oqaaseqarnermini meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni inuunermittut atugaannut unammilligassat itisilerniarpai.

Kalaallit Nunaanni ataasimut isigalugu pissutsit ataani ilanngussaq 1-imi itinerusumik atuaruk.

1

NAAMMASSINNISSINNAANERMU T AAQQIINERIT (ART. 4, 42, 44(6))

Tulliuttumi tassaavoq MIO'p Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaanun oqaaseqatai immikkoortut IA, IB aamma IC general measures of implementation pillugu.

OQAASEQAATIT UUNGA: I.A. ISUMAQATIGIISSUTIP AALAJANGERSAGAANI NAAMMASSINNIARLUNI ILIUUSIT

INATSIILORNEQ (INNERSUUSSUT, PARA. 13)

MIO'p ukiumut inatsisissanun assigiinngitsunut tusarniaanerni akissutinik sanasarpog. MIO'p ukiuni arlalinni innersuussutiginiuuuaa, kingunerisinnaasanik naatsorsuinerni "Meeqqanut inuusuttunullu kingunerisinnaasat" naatsorsuutigineqartassasut. Suli nalunarpog qanoq ililluni FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqaatigiissutip malittarisassai kalaallit inatsisaannut ilanngunneqassanersut. Toqqaannartumik Inatsisartut Inatsisaannut isumaqaatigiissutip aaliangersagai ikkunneqassappat, imaluunniit kalaallit inunnut isumaginninnermut inatsisaat, ilaqutariinnut inatsisaat meeqqanut inuusuttunullu inatsisaat aallarniutigalugu sukkut isumaqaatigiissummi artikelit naammassisimanerigut - kinguneratigullu artikelit sinneruttut kalaallit inatsisaannut tulluuttunut ilanngullugit. MIO'p tamanna inatsisitigut teknikkikkut aaqqiineq pingaaruteqarsoraa, apeqqullu ukioq manna akineqartariaqarpog - akissutillu tassunga tunngasut suliaralugit aallartigasuartariaqarlutik.

ATAQATIGIISSAARINEQ (INNERSUUSSUT, PARA. 15)

Kommunerujussuarnik 2009-mi pilersitsinerup siunertaraa pisariillisaaneq kommunillu sullissinerannik pitsanngorsaaneq. Tamannali tamanut piviusunngunngitsoorpoq. Innuttat arlalit sullissinerup ajortiallanneranik misigisaqarput amerlasuullu meeqqat atugaannik naliginnaasumik nakkutilliinnermut ajorsiallannertut eqqaallugu. Aaliangiissanun, meeqqanut tunngasunut naammagittaalliorsinnaaneq ajornakusoornerulernikuuvoq, ajornakusoorsinnaasarlunilu kommunimi sullissisup attaveqarfigisinnaanissaa. Kommunit kattunnerisa aammattaq kommunimi sulisunut suliasat

amerlinerinik kinguneqarsunavoq, meeqqanut inuusuttunullu suliassanut ajorsiallaataasimalluni.

NAALAGAAFFITTUT ILIUUSISSATUT PILERSAARUT (INNERSUUSSUT, PARA. 17)

Ukiut tyvit sinnerlugit Kalaallit Nunaata isumaqatigiissut atortussanngortereeraalu Inatsisartuni isumaqatigiissut Kalaallit Nunaanni inatsisut atortussanngortinnissaanut inatsimmut siunnersuuteqartoqarpoq. Siunnersuulli kinguartinneqarpoq, Naalakkersuisullu Ilaqutariinnermut Peqqinnissamullu Ataatsimiititamit pisussaaffilerneqarput kingusinnerpaamik 2017-imi isumaqatigiissutip inatsisut ilanngunnissaa siunnersuutigeqqullugu. Isumaqatigiissutilli suli inatsimmut ilanngunneqannginnerata allanngortissinnaanngilaa, isumaqatigiissut suaarutigineqarsinnaammat Naalakkersuisunullu naammagittaalliornermut atornerarluni. Erseqqissarneqassaaq kalaallit inatsisaanni atuuttuni meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni allaqqamat, Inatsisartut FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip atuutsinneqalernissaanut pisussaaffeqartut. (LTF nr. 1 15. april 2003-meersoq meeqqat inuusuttullu pillugit § 3). Tamanna imaanngilaq nuna meeqqanik inuusuttunillu annertuumik sumiginnaanngitsoq. Immikkoortoq qulaaniittoq "Legislation" pillugu isumaqarnarpoq, nunami inatsisutigut oqallinneq FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip qanoq isilluni eqqunnissaata oqallisiginissaa amigaatigineqartoq.

FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip immikkoortortaasa ilaat suli Kalaallit Nunaannit eqqunneqanngillat.

Tamatumani Naalagaaffeqatigiinneq grundlovimilu immikkut ittumik aaliangersakkat aallaavineqarput. Naalagaaffimmi naalakkersuinikkut aaqqissuussineq, naalagaaffimmi innuttaaneq, eqqartuussiviit qullersaat, nunanut allanut -, illersornissamut -, isumannaallisaaanermullu politikki kiisalu nunap aningaasaataasa nalingi kiisalu aningaasanut politikki pineqarput.

NAKKUTILLINEQ (INNERSUUSSUT, PARA. 20)

Inatsisartut inatsisaat nr. 11 22. november 2011-meersoq Meeqqat Illersuisuat kiisalu Meeqqat pillugit Siunnersuisoqatigiit, Naalagaaffittut Kalaallit Nunaata Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Sullissivia MIO-mik imaqartoq, akuerineqarnikuuvoq FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip eqqunneqarneranut atatillugu. MIO tassaavoq Meeqqat Illersuisuat, meeqqat pillugit siunnersuisoqatigiiffik kiisalu allaffeqarfik mikisuararsuarmik annertussusilikkamik isumalluutilik nunamut annertoqisumik sumiginnaaffiusumut piffinnilu isortoqisumi unammilligassaqartumi. Isumalluutit annikitsut nakkutillineq ajornakusoortissinnaavaat ajornakusoortillugulu meeqqat pisinnaatitaaffiinik nakkutilliinaneq.

MIO meeqqanut illersuisutut suliffeqarfiuvoq. Meeqqat Illersuisuat suliassani ataasiakkaani aaliangiisnaanngilaq, oqaaseqarsinnaallunili, meeqqallu atugaat pillugit paasisutissanik aallersinnaatitaalluni pisortat privatillu suliffeqarfiinut. Meeqqat Illersuisuat MIO-lu kattuffinnik arlaqartunik suleqateqarpoq, ilaatigut kalaallit ombudsmandiat, meeqqat, inuusuttut inersimasullu naammagittaalliutaannik tiguisarpoq. **Aningaasaqarnermut inatsisissatut siunnersuummi 2017-imut ersepoq, meeqqat naammagittaalliorsinnaanerannut erseqqissaanermi periarfissinneqarnermullu aningaasartuutissat suli isumannaarneqarsimangitsut** (Kalaallit Nunaata Inatsisartui, 2016). MIO'p innersuussutigaa, Kalaallit Nunaata ilannguffigissagaa Valgfri Protokol 28. februar 2012-imeersoq FN'ip isumaqatigiissutaa meeqqap pisinnaatitaaffii pillugit ataasiakkaat naammagittaalliorsinnaanerannut tunngassuteqartoq.

MIO'p Danmarkimi Inuit pisinnaatitaaffiinut Sullissivik (IMR) suleqatigivaa aamma Kalaallit Siunnersuisoqatigiiffiat Inuit Pisinnaatitaaffiinut (GRM) kiisalu NGO meeqqanut tunngasoq.

ISUMALLUUTIT AGGUATAARNEQARNERI (INNERSUUSSUT, PARA. 22)

Uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiap eqqartorpa immikkoortumi uani ilinniagaqarnerup iluani unammilligassat. MIO innersuussivoq immikkoortoq 8-mut Education, leisure and cultural activities ataannut paasissutissanik oqaaseqaatsinillu annertunernut.

PAASISSUTISSANIK KATERSINEQ (INNERSUUSSINEQ, PARA 24)

Uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiap uani immikkoortortami innersuussutigaa paasissutissanik katersineq ukiuni kingullerni annertuumik pingaartinneqarsimasoq. MIO'p, tamatuma annertuumik nukittorsartariaqarnera, takusinnaavaa. Suliffeqarfii ataasiakkaat assigiinngitsut paasissutissanik katersineq suliarivaat. Ilaatigut taaneqarsinnaapput: Buffi, immikkoortortaarfik nutaaq, Meeqqanik, Inuusuttunik Ilaqutariinnillu ilisimatusarnermik suliaqartoq. Pilersinneqaqqammersoq Allorfik, ilisimasanik Atornerluinermut, Piaartumillu Suliniuteqartarnernik tunngasunik katersuiffik. IPIS, innarluutit pillugit ilisimasaqarfik siunnersuisarfiutigisoq. Naatsorsueqqissaartarfik inuiaqatigiit pisortatigoortumik ataatsimoorussamik naatsorsuisarfiat Kalaallit Nunaata Naalakkersuisuisa ataaniittoq. **Ingerlareersumik paasissutissanik katersisoqaraluartoq, pisariaqartinneqarpoq ataavartumik immikkoortut aaliangersimasut ineriartornerinik ilisimasaqarnissaq pisariaqartinneqarpoq, soorlu meeqqat inuunerminni atugaat, piitsuuneq, atornerluineq allaaserineqareersutullu inissiisarneq, innarluuteqarneq, atuarfik, suliffik assigisaallu. MIO'p miserratiginngilaa kommunit iluini peqarmat paasissutissanik katersisinnaasunik. Taakkuninngali ineriartortitsinissaq pisariaqarpoq, soorlu aamma pisariaqartoq kommunini sulisut taakkuninnga atuinissamik ilinniartinneqarnissaat.**

OQAASEQAATIT UUNGA: I.B ISUMAQATIGIISSUTIP ILISIMANEQARNERATA SIAMMARTERNEQARNISSAA

ILINNIARTUT ILINNIARSIMASULLU ATUARTINNEQARNERAT

CRC-p Danmarkimut Kalaallit Nunaannullu innersuussutimini kingullermi erngummatigalugu eqqaavaa, sulisut meeqqanik sullissisut ilinniarsimasut, atuartinneqarnissaat FN'ip Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaata iluaniinngimmat. CRC-ip nangillugu siusinnerusukkut innersuussutigisimasani uteqqippaa, atuartitsinermut aqqissuussamik sanasoqartariaqartoq sulisunut tamanut, inuit pisinnaatitaaffii pillugit, ingammillu meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit. Ilaatigut pineqarput eqqartuussisut, inatsilerituut, ilinniartitsisut, politiit, pisortani sulisut, sumiiffinni ataasiakkaani oqartussat kiisalu inulinerinermut peqqinnissamullu sulisut.

November 2014-imi MIO'p kiisalu Inuit Pisinnaatitaaffiisa Sullissiviat peqatigalugu Ilinniarfissuarmi ilinniartitsunnorgniartut meeqqat pisinnaatitaaffiinik atuartillugit aallartipput, ilinniartitsisunnorgniartut taamaalillutik siunissaq isigalugu meeqqat atuarfianni meeqqanik inuusuttunillu pisinnaatitaaffiit pillugit atuartitsisinnaalerniassammata. **MIO neriuppoq, ilinniartitsunnorgniartut siunissami ilinniagassaat meeqqat pisinnaatitaaffiinik imaqalerumaartoq. Aammattaaq MIO'p innersuussutiginikuuaa, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissut aaliangersimasumik Kalaallit Nunaanni perorsaasunnorgniartut socialrådgiverinngorniartullu ilikkagassaattut ilanngunneqassasut.**

OQAASEQAATIT UUNGA: I.C. NALAGA AFFIIT PEQATAASUT NALUNAARUSIATIK TAMANUT AMMAATISSAGAAT

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaat MIO'llu nalunaarusiaa MIO'p nittartagaani oqaatsit arlallit atorlugit atuarneqarsinnaassaaq.

Naammassinninniarnermut iliusissatut innersuussutit (art. 4, 42, 44 (6))

MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Qanoq ililluni paasissutissanik katersineq pitsanngorsarneqarpa, misissuinerillu malitseqartinneqarpat.
- Qanoq ilillugu, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip pissutsillu atuuttut akornanni assigiinnginnerujussuaq, millisarneqarniarpa?
- Kalaallit Nunaata Valgfrie protokol 28. februar 2012-imeersoq FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip iluaniittumut ataasiakkaarluni naammagittaalliorsinnaanermut tunngasumut, ilanngunniarpa?
- Kalaallit Nunaata pilersaarutigivaa, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissut, ilinniarfinni tamatumunnga attuumassuilinni ilinniagassani aaliangersimasunut ilaalernissaa?

2 MEEQQAP NASSUIARNEQARNERA (ART. 1)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

3 NALIGINNAASUMIK TUNNGAVIIT

Una MIO'p Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanut immikkoortoq III.A, III.B kiisalu III.C general principles pillugit oqaaseqaatigivaa.

3.1 Immikkoortitsinnginneq (art. 2)

MIO meeqqanik inuusuttunillu Kalaallit Nunaanni immikkoortinneqartunik sulianik ilisimasaqanngilaq. Tamanna Kalaallit Nunaata assigiimmik pineqartarnermut naammattumik inatsiseqannginneranut atassuteqarsinnaavoq. Uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiami Kalaallit Nunaanni Pinerlunnermut Inatsit 2010-meersoq § 100 innersuussutigineqarpoq, tassani allaqqammat, *“a violation publicly or with intent of wider dissemination to put forward statements that threaten, ridicule or degrade a group of people due to their race, skin colour, national or ethnic origin, religion or sexual orientation”*. Taanna taammaallaat pinerluuteqarsimasut pineqaatissinneqarnerannut tunngavoq, taamaalillunilu inuinaat pineqaatissinneqarnermut tunngasuunatik. Kalaallit Nunaanni ataasinnaarmik suaassusermut naligiinnermut inatsiseqarpoq, assigiinngitsinermullu inerteqqutinik inatsiseqarani soorlu amqip qalipaataanut / suminggaaniit pinngortuunermt, ukiunut, innarluutinut, upperisamullu tunngasunik. Naammagittaalliorfiusinnaasumik aamma peqanngilaq. Tamanna isumaqarpoq, meeqqat naammagittaaliutitik suaassusermut, innarluuteqarnermut, suminggaaniit pinngortuunermt imaluunniit kinguaassiornermt il. il. tunngasunut suliassanngortissinnaanngikkaat, taamaalillutillu tamakkiisumik illersorneqaratik.

Kalaallit Nunaanni meeqqat Inuusuttullu pillugit paasissutissanik katersinermi MIO'p meeqqanut

inuusuttunullu tunngasut ilisimasaqarfigilersimavai, ulluinnarni nikanarsagaanikkut atuarnerminnilu pineqartut assersuutigalugu oqaatsitik pillugit.

"Atuarfimmi atuartut ilinniartisisutik qallunaat naleqqussarfigisussaavaat, tamannalu kamaammernernik kinguneqarsinnaasarpoq atuartullu imminnut naqissusersinnaasarput naleqanngitsutut pikkorluttutullu. Ilaat terminsprøveni tunniutiinnartarput misigigamik qallunaat oqaasiinut nalusutut nalilereerseqartaramik" (Atuartoq, Tunu 2016).

INNARLUUTILINNUK ILLERSUISOQ

2016 upernaakkut politikikkut aaliangiunneqarpoq innarluutilinnut illersuisoqarfimmik pilersitsisoqassasoq. Aningaasaqarnermut inatsimmut 2017-imut siunnersuummi ersippoq taassuminnga pilersitsinissamut 2,5 mio. kr.-inik inniminniisoqarsimasoq. Illersuisoqarfissamik pilersitsinissamut sulineq aatsaat aallartisarneqarnialerpoq. MIO'p apeqquserpaa, isumalluutit suliamut naleqqunnersut, assersuutigalugu nuna tamakkerlugu meeqqat innarluutilit atugaannik nakkutillisoqartussaammat.

3.2 Meeqqap pisariaqartitai soqutigisaalu (art. 3)

ANGAJOQQAAT AKISUSSAANERANNUT INATSIT

1. juli 2016 Kalaallit Nunaanni Angajoqqaat akisussaanerannut Inatsit atuutilerpoq. Angajoqqaat akisussaanerannut Inatsisip meeqqanut qajassuussinissaq pingaarnerpaartarivaa. aliangiussinernilu meeqqap nammineq isumai aallaavigineqartassapput, kiisalu meeqqamut suna pitsaanerpaassanersoq. Inatsisip atuutilernerani naveersisinnaatitaanermut inatsit atorunnaarpoq. 1. juli 2016 aallarnertigalugu meeqqanut timikkut pillaneq tamarmi unioqutisilluni persuttaanertut isigineqalerpoq. **MIO isumaqarpoq Angajoqqaat akisussaanerannut Inatsisip meeqqat inuusuttullu pisinnaatitaaffii pitsangoriartikkai, persuttarneqarnissamut illersorneqarnermut kiisalu meeqqat pisinnaatitaaneranut angajoqqaani tamaasa najornissaannut.** Inatsisip naleqqussarpei angajoqqaatut akisussaaneq, meeqqap najugaa kiisalu peqatigisassai. Inatsisittaag imarivaa aaliangersakkat immikkut ittut angajoqqaajunngitsunik meeqqamik peqatiginnittussanik akuerisaqarnerit, ilanngullugu assersuutigalugu meeravissiat ilaquttaminnit kingoqqiffimminnit peqateqarsinnaanissaat.

Meeqqanut 1. juli 2016 kingorna inunngorsimasunut atuutilerpoq, angajoqqaavisa tamarmiullutik angajoqqaatut akisussaaffeqalartarnissaat, angajoqqaat, meeqqap inuunnginnerani qaammatit qulit kingullit iluanni, katissimappata imaluunniit inuit allattorsimaffiannut ataatsimoortumik isumaqatigiissuteqarsimappata.

MEEQQANUT IKIUINERMUT INATSIT

2017-imi naatsorsuutigineqarpoq meeqqanut ikiuinnermut inatsit nutaaq atuutilissasoq. 21,7 mio. kr. 2017-imut inniminnerneqarsimapput, 2018-imut 21,1 mio. kr. kiisalu 2019-imut 19,1 mio. kr. aningaasartuutigineqartussatut, taakkulu atugassat suliniutinut assigiinngitsunut inatsisitut siunnersuut malillugu atorneqassapput, ilaatigut suliniuteqarnerup malinnaavigineqarnissaanut, angajoqqaanngortussanut neqeroorunnut, nunalu tamakkerlugu nalunaaruteqartarfissamut (Kalallit Nunaata Naalakkersuisui, 2016). **MIO'p inatsisitut siunnersuut meeqqat pisinnaatitaaffiink pitsangorsaanertut isigaa, ingammik artikel 12-imut tunngatillgu meeqqat akuutinneqartarnerinut kiisalu artikel 19 illersugaanermut, erngummatigaali kommunit nukissaqassanersut nukissanillu tunineqassanersut suliassanik takkuttussanut kivitsinissaminnut.**

INISSIARNERIT KOMMUNILLU SULLISSINERAT

Ukiuni kingullerni inulerinnermut sullissivinni ajornartorsiutit annertuumik isiginiarneqarsimapput.

Misissuinerit uppersarparaat meeqqat amerlasuut atugarliortut, kommuninilu inulerinermut sullissiviit inatsisitigut piumasarineqartut piviusunnortinnissaat ajornartorsitigigaat. Assersuutigalugu MIO'p nalunaarusiat, "Inuk inuuvoq" (Olesen aamma Holm 2013), meeqqat inissineqarsimasut 33-it apersornerisigut misissuineq kiisalu "Inatsimmiit atuutsitsinermut" (Olesen 2014), kommunini sullissivinni meeqqanut tunngasunik sulianik misissuineq, aallaavigalugit uppersarparaa kommunit isumaqatigiissutip, assersuutigalugu meeqqat inuusuttullu isumaannik akuutitsinerup (art. 12), eqqortinnissaa kivissinnaasimangikkaat. Misissuinerit takutippaat arlalippassuartigut inatsisitigut piumasaaqaataasut meeqqanut inissineqarsimasunut iliuusissanik pilersaarusionerit suliarineqarsimangitsut, kingunerlugulu meeqqat imminnut pilersaarusanut akuutinneqarsimanginnerat.

"Ullut marluk aallarnissara sioqqullugu ilisimatinneqarpunga aallassasunga. Anaanama oqaluttuutinnigilaanga, tamanna suliarineqartoq. Kommunimi oqaloqatiginnikkama aatsaat paasitinneqarpunga" Niviarsiaaraq, 14-inik ukiulik (Olesen, 2013).

Sullissisut sulianut nukillalaarnerarlutik unnerput, ilaatigut suliaqarpallaarnertik ilaatigullu piginnaasakinnertik pissutigalugu ilaqutariit meeraallu ikorfertuutaasinnaasunik neqerooffigisinnaannginnamikkat. Sullissisut arlallit nalunaarutigaat suliaqarpallaarneq pissutigalugu ilungersunarnerpaaginnaat erngumanartut, soorlu kinguaassititigut atonerluinernik imaluunniit persuttagaarnernik tunngasut taamaallaat qisuariarfigisinnaasarlugit. Tamanna taperserineqarpoq paasissutissiisutinit nakkutilliinernilu nalunaarusianit^{1[1]} Naalackersuisuningaaneersunit, takutitsisumit meeqqanik inuusuttunillu amerlasuutigut sumiginarneqartunik, kommunillu ukiuni arlalinni atugarliornernik kinguaassititigullu innarliinernik nalunaarfigineqartaraluarluni akuleruttarsimanginneranik.

Uteqqiattumik tallimasaanik nalunaarusiornermi unammilliutit tamatumunnga tunngasut qaapiaannarlugit allaaserineqarput, taamaallaat annertunerusumik sullissisunik ikorfartorneqarnissamik siunnersorneqarnissamillu tikkuussisoqarluni, ajornartorsitulli annertussusaannik - meeqqanullu pineqartunut sunniutaannik oqaasertalersuisoqarani. MIO'p tupigusuutigaa, inulerinikkut meeqqanullu inuusuttunullu naliginnaasumik ikorsiisoqartannginnerata unamminartua nalagaaffiup nalunaarusiaani pingaartinneqarpasinngimmat.

MIO'p akueraa Naalackersuisut ajornartorsitit ilungersunartutut tigusimammagit. 2015-imi ilaqutariinnut, Naligiisitaanermut Inulerinermullu Tunngasunik Naalackersuisoqarfiup nalunaarusiaaraa, qulaajarlugit meeqqat inissineqarsimasut amerlassusaat, qanoq inissineqarsimanersut iliuusissanullu pilersaarusiortoqarsimanersoq. Nalunaarusiap takutippaa, 500-ni 642-t inissiinerit iluanni iliuusissamik pilersaarusiortoqarsimangitsoq imaluunniit nutarsaasoqarsimangitsoq, kingornalu tamanna aqqiiffigineqarluni.^{2[2]} Naalackersuisoqarfiup taassuma Qitiusumik Siunnersuisoqarfik (DCR) ammarpaa november 2015, siunertarineqarluni kommuninik siunnersuinissaq ikorfartuinissarlu meeqqat inuusuttullu ulorianartorsortut pillugit, kiisalu aqqissuussinermik inuleriaatsillu iluani suleriaatsinik aaliangiisarfiusuni ineriartortitsisussamik. Meeqqat Illersuisuata Kalaallit Nunaanni angalanermini^{3[3]} nalunaarusiaani, nakkutilliinernilu 2016-imiit nalunaarusiaani uppersarpararpoq, suli annertuumik sumiginnaasoqartoq.

Inatsisartut 2016-imi akuersissutigaat inatsit Inatsisartut peqqussutaannik inulerinermi sullissiviup aqqissuuneqarneratalu allannguutaa, Naalackersuisunik periarfissiisoq piffissami aaliangersimasumi kommunimi inulerinermut sullissivimmik tigusisinnaallutik, nakkutilliinerup ersersippagu, kommunip akuerineqarsinnaanngitsumik assersuutigalugu meeqqanut inuusuttunullu inatsisinik malinnissinnaannginnini.

¹ *Nakkutilliisut* *uunga* *attavigineqarsinnaapput:*
http://naalackersuisut.gl/da/Naalackersuisut/Nyheder/2016/03/100316_tilsynsraad

²
<http://naalackersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie/DK/Rapport%20Afd%C3%A6kning%20Handleplaner%20Anbragte%20%20B%20%20og%20Unge.pdf>

MIO'li erngummatigaa, naammattunik isumalluuteqartoqarnersoq - aningaasatigut piginnaasatigullu - meeqqat inuusuttullu pillugit suliassarpassuarnik kivitsisinnaanermut.

3.3 Inuunermut, aniguiunermut ineriartornermullu pisinnaatitaaffik (art. 6)

ATUARTUT ILINNIARTULLU

ELEVER OG STUDERENDE

Meeqqat atuariata qulaaniittuni ilinniarfinni uniinnartartut amerlaqaat. 2013-imi Kalaallit Nunaanni ilinniagaqarlutik aallartittuni 1390-imi 663-it uniinnarput³. Tamanna pinaveersaartinniarlugu Ilinniartunik Siunnersuisarfik pilersinneqarpoq, ilaatigut ikiorneqarnissamik ikorfertorneqarnissamillu neqerooruteqartumik, tarnit nakorsaannit, socialrådgiverinit, psykoterapeutinit kiisalu psykoterapeutit ilinniaqqissimasunit.

Ilinniartunik Siunnersuisoqarfik suliniutip Nuna tamakkerlugu Qitiusumik Siunnersuisuarfiup ataaniippoq. Siunnersuisarnerli taamaallaat illoqarfinni tallimaannarni ammavoq GUX-imilu, qitiusumik ilinniarfiit, ilinniarfiit ingerlaqqiffiusut, lærlingit, innuttallu Kalaallit Nunaat tamakkerulu Piareersarfinni ingerlatsisuni. Ilinniartunik Siunnersuisoqarfiup ilinniartut illoqarfinni allaneersut neqeroorfigisarpai ilinniarfiit ataasiakkaat siunnersuisarfik saaffigaangassuk.

Tassunga atatillugu eqqaaneqarsinnaavoq, meeqqat meeqqat atuarianeersut arlaqartunik ikorfersorneqarnissaminnut siunnersorneqarnissaminnullu periarfissaqarmata. Atuariit arlallit oqaloqatiginnittartunik assigiinngitsunik atorfinitsitaqarput. Qassiunersulli nalunarpoq. Meeqqat Illersuisuata Kalaallit Nunaanni angalasarnerata ersersippaa inulerinermut piginnaasaqartunik atuariinni atorfeqartussanik pisariaqartitsisoqartoq matussuserneqarsimangitsunik.

OQARASUAATIKKUT IKIORSIISARNERUP ANINGAASALERSORNERA

Kalaallit Nunaanni assigiinngitsunik oqarasuaatikkut siunnersuisarfeqarpoq. Nuna tamakkerlugu oqarasuaatikkut siunnersuisarfiit imminornissamut ulorianartorsiortunut ilaqutaannullu tunngapput, ataaseq inunnut kinguaassititigut innarlerneqarsimasunut, ataaseq meeqqanut inuusuttunullu oqarasuaatikkut siunnersuisarfik, ataaseq ilaqutariinermut oqarasuaatikkut siunnersuisarfik kiisalu MIO'p SMS-ikkut meeqqanut inuusuttunullu siunnersuisarfia. Taakkua avataasigut piffinni ataasiakkaani assigiinngitsunik ilaatigut ilaqutariinnut siunnersoqarfeqarpoq. Siunnersuisoqarfinnik ulloq unnuarlu ammasartunik peqanngilaq, taamaallaat ullormut akunnialunnguani ammasartut.

Siunnersuisarfiit amerlanersaat Namminersortunit aningaasalersorneqarput. Ukiut tamaasa meeqqat inuusuttullu (inersimasullu) tassani ikiorserneqarnissamut periarfissaat, apeqqutaasarpoq aningaasartassaqarnersoq. Siunnersuisarfiit ilaat ilaannakuusumik Namminersortunit aningaasalersorneqarput. Oqarasuaatikkut siunnersorneqarnissaq pisariaqartinneqaaq, uani ilaatigut MIO'p SMS-ikkut siunnersuisarfia eqqaaneqarsinnaavoq, oktober 2013-imili ammarmat meeqqat inuusuttullu ukiumut 1000 sinnerlugit siunnersorneqarsimammata. Saaffiginnissutit amerlaqaat ilungersunartuullutillu, avinnerniit, pimmatigitinnernut kiisalu kinguaassititigut innarlerneqarnernut, persuttaanernut, imminornissamullu qunusaarinernut. Aalingersimasumik siunnersuisarfiit aningaasalersorneqarnissaat pisariaqaaq.

IMMINORNEQ

Pingaartumik kingullertut taaneqartoq MIO'p SMS-ikkut siunnersuisarfianut pissutaasartoq

ilungersunartutut tiguneqartariaqarpoq, inuusuttut (aamma innuusuttut 20-t ataallugit ukiullit) akornanni imminortartut Kalaallit Nunaannut³ unamminartuq annertoqimmat.

Ukiuni qulikkaani naluneqanngilaq imminortarnerit amerlassusaat nunanit, Kalaallit Nunaata assersuutigisartagaanit, amerlanerujussuusut. **MIO'p innersuussutigaa, illoqarfimmiut nunaqarfimmiullu ataasiakkaat suleqatigalugit nunap ilaanut piffinnulluunniit ataasiakkaanut imminortarnerup appartinnissaanut suleriaasissanik sanasoqassasoq.**

MIO innersuivoq immikkoortumut 7.1 Anigineq ineriartornerlu (art. 6 (2)) pineqartoq allaaserineqarneranut.

¹ http://www.si-folkesundhed.dk/Ugens%20tal%20for%20folkesundhed/Ugens%20tal/19_2015.aspx

3.4 Meeqqat isumaanik ataqqinnineq (art.12)

AKUUTINNEQANNGINNEQ

Naalagaaffeqatigiiffiup uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaani allaaserineqarpoq, sullissisut maannakut meeqqat pillugit suliassani ilitersuunneqarsinnaalersut. Piviusumili suli unamminartuqarnera MIO'p pingaartippaa tikkuassallugu.

Meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaanni sumiginnarneqarneq annertoq misigisarpaat (takuuk immikkoortoq 3.2) ukiullu kingulliit ajornartorsiut annertuumik isiginiarneqarsimavoq inulerinermut sullissivinni. Uppernarsaatissaqarpoq kommunini inulerinermut sullissiviit sullissinerminni ajornartorsiortut arlalitsigullu inatsisit piumasat naammassisinnaanngikkaat. Amerlasuunik assersuutissaqarpoq meeqqat inuusuttullu inissinneqartarnerannik angerlartinneqartarnerannillu takusutissartaqanngitsunik inissittariaqarneranik angerlartittariaqarneranilluunniit, iliuusissanik pilersaarusiortoqarneq ajorpoq meeqqallu akuutinneqarneq ajorput. Arlalinnik assersuutissaqarpoq meeqqanik inuusuttunillu akuutinneqarsimanngitsunik suliassanut imminnut tunngasunut, soorlu:

"Aperineqarusussimasinnaagaluarpunga ulloq unnuarlu angerlarsimaffimmeerusunnarsungu imaluunniit angajoqqaarsiaqarusunnarsungu"

Niviarsiaq 15-inik ukiulik (Olesen, 2013)

"Meersiaarusunngilanga, angajoqqaanni najugaqarusuppunga!!!" Nukappiaq, 14-inik ukiulik (MIO, 2016)

Nalunaarusiaq "Inuk inuuvoq" MIO'mit suliarneqarsimasoq, meeqqat 33 nuna tamakkerlugu inissinneqarsimasunit apersorneqartunit tunngaveqarpoq. Nalunaarusiap taperserpaa, meeqqanik akuutitsisarneq atornerqarpallaanngitsoq. Assersuutigalugu meeqqat angisuut iliuusissanik pilersaarusiornerni akuutinneqarneq ajorput (Olesen aamma Holm 2013)

Misissuineq "Inatsimmiit atuutsitsinermut" aammattaq tikkuarpaa, sullissisut arlallit suliassat amerlangaarmata, inissiiniarnermi piniaasaartarnerat sivisuallaartoq, ilaannikkullu atugassarititaasut annikingaarmata suliassat suliarneqanngitsoornerinik kinguneqartarlutik. (Olesen, 2014). *"Meeqqat qulit ataallugit ukiullit annikitsuarsuarmik, nalilersuereernermi naleqquttutut isigineqaraanga akuutinneqartarput"* (ibid.). Sullissisut oqaluttuarput, meeqqat tamatigut akuutinneqarneq ajortut piffissaaleqineq ulapinnerujussuarlu pissutigalugit.

Kommunini meeqqat akuutinneqarnissaannut isumalluutit piginnaasallu suliarmut tunngasut qulakkeertariaqarput. Kiisalu meeqqanik inuusuttunillu akuutitsinermut aqqissuussinerit suleriaatsillu qulakkeerneqartariaqarput.

MEEQQANIK ILLERSUISOQ NAJORTI

Meeqqat imminnut suliassanut tunngasuni tusarneqarnissartik akuutinneqarnissartillu pisinnaatitaaffigaat. Tamanna kommunit meeqqanut inuusuttunullu sullissineranni aaliangersimasumik ilaatinneqartariaqaraluarpoq. MIO'p 2013-imi ammarnerni meeqqat inuusuttullu Meeqqat Illersuisuat aqqutigalugu oqaaseqartartoqalerput, 2015-imilu MIO Foreningen Grønlandske Børn-ilu (FGB) periarfissiippat meeqqat inuusuttullu "Meeqqat Illersuisuat Najorti" peqatigalugu kommunit suliassani suleriaasiat paasisinnaanissaanut kiisalu oqaatigisinnaangorlugit misigisatik isummatillu kommunimi suliassani imminnut tunngasuni.

Naliginnaasumik tunngaviusunut innersuussutit

MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNI UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Namminersortut sulissutiginiarpaa iliuusissanik pilersitsinissaq kommunit suleqatigalugit, qanoq inatsisit pioreersut qulakkeerneqassanersut, taassumalu ataani akuutitsisarneq pillugu?
- Namminersortut piginnaasanik inerisaanermut pilersaarusiorniarpas inulerinermut sullissisut meeqqanut tunngasortaani?
- Namminersortut sulissutiginiarpaat, meeqqanut inuusuttunullu tunngasut annertusarneqarnissaat Naalakkersuisut kommunillu isumalluutinik tulleriissaarinerminni?
- Namminersortut sulissutiginiarpaat, Kalaallit Nunaata assigiinngisitsinermut inatsisip suliareqqinnissaa, ataatsimullu inatsimmik suliarinnilluni, tamanik assigiinngisitsinermut illersuisumik, suliffeqarfiit iluini avataannilu.
- Namminersortut nuna tamakkerlugu oqarasuaatikku siunnersuisarfiit (telefon, SMS assigisaallu) aningaasalersorneqarneri qulakkeerniarpai ammasarnerilu annertusillugit?
- Namminersortut nunap immikkoortortaani piffinnilu ataasiakkaani imminortarnerup appartinneqarnissaa siunertaralugu suleriesissanik sananiarpa piffinni ataasiakkaani innuttat peqatigalugit?

4 KIFFAANNGISSUTSIMUT PISINNAATITAAFFIIT IL.IL.

Tulliuttumi tassaapput MIO'p oqaaseqaatai Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimasaanik nalunaarusiaata immikkoortortaanut IV.F. og IV.G. civil rights and freedoms pillugit.

4.1 Inuit inuuneranni nalunaarsuisarneq naalagaaffimmilu innuttaaneq (art. 7)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimasaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

4.2 Kinaassutsimik atatitsineq (art. 8)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

4.3 Paasissutissanik ujarlernermit, tigusinermut ingerlatitseqqinnermullu pisinnaatitaaneq (art. 13)

Kalaallit Nunaanni radiop tv-llu iluani killilerujussuarmik meeqqanut inuusuttunullu ineriartuutaasinnaasunik paasissutissanik periarfissaqarpoq.

4.4 Taqinneqarani eqqarsarsinnaanermut, ilerasuuteqannginnissamut kiisalu upperisaqarnermut pisinnaatitaaffik (art. 14)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

4.5 Peqatigiiffeqarnermut ataatsimoornissamullu kiffaangjissuseq (art. 15)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

4.6 Suliffiup avataatigut inuunermut tusaamaneqarnermullu illersugaaneq (art. 16)

MIO'p innersuusutigaa immikkoortoq 5.2 Anniartitaanermut imaluunniit allamik naakkittaatumik, asseqanngitsumik imaluunniit nakkarsagaalluni pineqannginnissamut pisinnaatitaaffik (arts. 37 (a) aamma 28 (2)) nakuusernermut paasissutissat pillugit.

4.7 Paasissutissanik assigiinngitsunit aallaavilinnik aallersinnaaneq illersugaanerlu kiisalu atortussanik meeqqap inunnerat innarliisinnaasunik (art. 17)

PAASISSUTISSANUT PISINNAATITAAFFIK

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanni eqqaaneqarpoq meeqqat atuarfianni atuartut perorsaasullu kommunini marlunni iPad-inik tunineqarsimasut. iPad-ili isumaqanngilaq paasissutissanut ammaassinermik. Illoqarfinni nunaqarfinnilu arlaqartuni internetimut isersinnaaneq taamaallaat atuarfiup atuakkanillu atorniartarfiup qarasaasiai aqutigalugit periarfissaavoq (atuakkanik atorniartarfiit amerlasuut atuarfimmippit). 2014-imi MIO'p meeqqat atuarfianeersut 6. - 7. klassimi atuartut isummersoqatigiiffissat pilersippai. MIO'p isummersoqatigiiffik atuartunik tusarniaaffittut atorpaa internetimik inuit attaveqatigiiffiinillu atuisarnerat pillugu (MIO, 2015). Atuartut 910

akissutaannit paasineqarpoq taakkua 33 %-iisa interneq ullut tamaasa atortaraat. Affaasa sinnerisa smartphone aqutugalugu internetertarput, sinnerisalu computerit atorsinnaasatik atuarfimmil anglerlarsimaffimmiluunnit atortarlugit. Internet inuit attaveqatigiiffiit atorneqarnerusarpoq, pingajorarterutaasali internet nutaasiassanik atuarnerminnut (piffinni ataasiakkaani nutaarsiassaannerusut) atortarpaat. Misissuinerli taanna taamaallaat ukioqatigiinnut taaneqareersunut tunngavoq.

Meeqqat paasissutissanik assigiinngitsuniit aallaaveqartunik isernissaminnut periarfissaat killeqarpoq, meeqqallu inuusuttullu illoqarfinni annerusuneersut paasissutissanik arlalinnit aallaaveqartunik aallernissaminnut periarfissaqarput.

PAASISSUTISSANUT INNARLIISINNAASUNUT ILLERSORNEQARNEQ

Paasissutissanut innarliisinnaasunut illersorneqarneq assersuutigalugu internetikkut mobiltelefonikkulluunnit Kalaalli Nunaanni nutaajuvoq, misissuisoqarnissaanillu pisariaqartitsisoqarpoq internet meeqqanut inuusuttunullu qanoq atsigisumik isumaqarneris.

Kalaallit Nunaanni ussassaarinerup iluani (suli) malittarisassaqaanngilaq meeqqat inuusuttullu illersorneqarnissaannut. Kiffaanngissuseqartumik ussassaarisqaarsinnaavoq kajumissaarisqaarsinnaalunilu assersuutigalugu imigassat cigaritsillu atorneqarnissaannut. Niuertarfiit namminneq, meeqqanut inuusuttunullu peqqissusaannik inuunerinnerinillu innarliisinnaasumik ussassaarutinut illersornissaannut, isumaat apeqqutaaginnarpoq. Imigassaq uani ukiami politikikkut oqallissutigineqassaaq.

4.8 Timikkut misigissutsikkullu peqqissinissamut suliniutit meeqqanullu eqqugaasimasunut inoqatinut akuutitseqqilernissamut suliniutit (art. 39)

MIO isumaqarpoq, Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanni immikkoortoq una amigartoq, tupigusuutigalugulu sammisat sumiginnaanermut, persuttaanermut kinguaassiutitigullu innarligaanermut tunngasut allaaserineqarsimangimmata. MIO'llu nalilerpaat sumiginnagaanermut innarligaanermullu ikiorneqarneq naammanngitsoq apeqqutaasarlunilu Kalaallit Nunaanni sumi najugaqarneq. Taamaalilluni meeqqat nunaqarfinni najugaqartut ikiorneqarnissaminnut annikinnerusumik periarfissaqarput meeqqaniit illoqarfinni annerusuneersuniit.

"Immikkut pisariaqartitsisut pisariaqartumik ikiorneqarnissartik pissarsiarineq ajorpaat" Meeqqat atuarfianni atuartoq, Avannaq (MIO, 2015).

MIO'p innersuussutigaa 5.1 Atornerluineq paarinerlutaanerlu, timikkut misigissutsikkullu peqqissineq ilanngullugu kiisalu inoqatinut akuleruteqqinneq (arts. 19 aamma 39).

NALUNAARTUSSAATITAANEQ

Kalaallit Nunaanni innuttaasut tamarmik nalunaartussaataitaapput, meeqqanik inuusuttunillu suliaqartut tamarmik *annertusisamik* nalunaartussaataitaapput. Nalunaarut kommunimut tunniunneqassaaq. Nalunaartussaataitaaneq meeqqat inuusuttullu peqqinnerisa inuunerinnerisalu ulorianartorsiortinneqalernissaannut illersuisussatut atorpoq. Kommuni nalunaarummik tigusigaangami pisussaaffigaa meeqqamut tunngasunik misissuissalluni. Imaapporli Namminersortut nakkutilliinermiini nalunaarusiaat takutitsimmata kommuni tungaaniit nalunaarutinut qisuarianngitsoornernik imaluunnit arriitsumik sulisoqartarmat (Namminersortut 2016). Nalunaarutinut qisuarianngitsoorneq ajornerpaamik meeqqap toquneranik kinguneqarsinnaavoq. Ajornartorsiut MIO Tunumi nalaappaa, atuarfiup

pisoqarfianiit oqartoqarmat nalunaarutinit qisuariartoqartanngitsoq: "Aaqqissuussineq iluamik ingerlasuuppat nalunaarutit amerlanerujussuusassaagaluarput. Nalunaaruteqaraanni quiassuaatigineqartutut misigisimanarpoq" (MIO, 2016). Meeqqat Illersuisuat assiganik nalaataqarpoq Avannaani.

Kiffaanngissuseqarnermut il.il. innersuussutit

MIO CRC-MUT INNERSUUSSUTEQARPOQ UKUA KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT APEQQUTIGEQQULLUGIT:

- Qanoq ilillugu Namminersortut meeqqat nunami sumiluunniit najugaqaralarunik paasisutissanut pissarsisinnaanerat pitsanngorsarniarpa?
- Qanoq ilillutik Namminersortut suliniutit tunaartallit qulakkeerniarpai assigiimmillu ikiorneqarnissamut inooqataaleqqissinnaanermullu sumiginnagaareernermi, atornerlugaareernermi, persuttaagaareernermi nakuuserfigineqareernermilu?

5 MEEQQANUT PERSUTTAANEQ

Tulliuttumi tassaavoq MIO'p oqaaseqaataa Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaaniq nalunaarusiaanut immikkoortunut V.A., V.B., V.C., V.D., V.E. og V.F. violence against children pillugu.

5.1 Atornerlugaaneq paarinerlutaanerlu, ilanngullugu timikkut misigissutsikkullu peqqissineq kiisalu inoqatinut ilannguteqqinneq (arts. 19 amma 39)

MIO'p immikkoortut taakkua sumiginnaanermut, atornerluinerumut, persuttaanermut innarliinermullu Kalaallit Nunaanni meeqqanut tunngasut amigartutut isigai. MIO'p iluaraa, persuttaanermut iliuusissamik sanasoqarsimammat tamatumali allaaserineqarnissaa pingaaruteqarluinnarpoq, Kalaallit Nunaani sumiginnaanerup, persuttaanerup, atornerluinerup innarliinerullu annertussusaata ersarissarnissaa siunertaralugu. Pineqartup tungaatigut unammilligassaqaqaaq, MIO-llu erngummatigaa, isumalluutit tamatumunnga qanoq agguaneqarniarnersut aallartisaasoqarniarnersorlu, iliuusissat ulluinnarni piviusunngortissaat sunniuteqarnissaallu anguniarlugu. Eqqumiiginaqaaq sulisut pineqartumi suliaqartut, iliuusissaq ilisimangimmassuk, taamaalilluni piviusunngortitsinissaq ajornakusoornerulersillugu.

INATSISIT

MIO'p innersuussutigaa immikkoortoq 3.2 Meeqqap pisariaqartitaa soqutigisaalu (art. 3) innersuussutit - Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaaniq nalunaarusiaani allaaserineqartoq - Angajoqqaat akisussaanerannut inatsimmut.

PERSUTTAANEQ

Persuttaanerup Kalaallit Nunaanni ajornartorsiuigineqarnera annertoqaaq. Inuiannik 2010-mi misissuinermi ersepoq, inuit 59 %-ii persuttarneqarnermik imaluunniit persuttarneqarnissamik siorasaarneqarnermik inersimasuuneramik nalaani nalaataqarsimasut (Bjerregaard og Aidt 2010).

Nalunaarusiap "Inuusuttut inunnerinnerat Kalaallit Nunaanni 2011" takutippaa, inuusuttut arfiniliugaangata ataatsip angajoqqami arlaannit timikkut persuttarneqarneq misigisarsimagaa kiisalu qulit iluanni ataatsip naakkittaatumik timikkut persuttarneqarneq angajoqqaat arlaannit misigisarsimagaa (Pedersen aamma Bjerregaard 2012). Procentinngorlugu niviarsiaqqat amerlanerit timikkut persuttartinnermik imaluunniit isiginnittunermik nalaataqartarput angerlarsimaffimmi aqqiagiinnginnerni (ibid). Ilaqutariit iluanni persuttaanerup meeqqallu ilaqutariit pissarititaannik misiginerisa akornanni ataqatigiinneq takuneqarsinnaavoq, meeqqat ilaqutariit pissakillioortutut misigisimasut, annertunerusumik timikkut persuttarneqarsimmammata. (ibid).

2011-mi niviarsiaqqat 24,8 %-iisa nukappiaqqallu 12,1 %-iisa oqaatigaat angerlarsimaffimmi aqqiagiinngittoqartillugu naveerneqarsimallutik imaluunniit kanngusaarneqarsimallutik; niviarsiaqqat 5,6 %-iisa nukappiaqqallu 2,8%-iisa oqaatigaat angerlarsimaffimmi aqqiagiinngittoqartillugu persuttarneqarnissamik qunusaarneqarsimallutik (Pedersen aamma Bjerregaard 2012). Tassani misissuinerup aamma takutippaa inuusuttut quliugaangamik ataaseq anaanamut naakkittaatumik timikkut persuttaanerup ukiup ataatsip iluani takunnittuusimasoq (ibid.).

Meeqqat amerlasuut angerlarsimaffimmini timikkut persuttaaneq peroriartornerminni atugarivaat, ilaqutariillu avataani persuttaasarneq, soorlu atuarfimmi, misissorneqannginnerulluni. "HBSC-mi 2014-imi misissuinerup missingersorpa meeqqat inuusuttullu meeqqat atuarfianni 22 %-ii ukiup kingulliup ingerlanerani persuttaassimasut, nukappiaqqat niviarsiaqqanit amerlanerullutik (Bjerregaard et al., 2015)

"Meeqqat kinguaassiutigut innarlerneqartussaannngillat. Meeqqat persuttaaneramik innarlerneqarnermillu nalaataqartussaannngillat"
Meeqqat atuarfianni atuartoq, Avannaa (MIO, 2015).

NAVEERSISINNAATITAANEQ PERSUTTAASARNERMULLU PAASITITSINIAANEQ

CRC'p Kalaallit Nunaannut innersuussutaa nalunaarusiornermi kingullermi ilaatigut kinguneqarpoq, paasititsiniaasoqarmat meeqqanik perorsaanerami naveersineq imaluunniit periutsit allat innarliisinnaasut pillugit. 1. juli 2016 Angajoqqaat akissusaanerannut Inatsit Kalaallit Nunaanni atorussanngortinneqarpoq. **Inatsisip atulernerani naveersinnaatitaaneq atorunnaarpoq 1. juli 2016-imiillu timikkut meeqqanik pillaasarneq inatsisunik unioqqutitsilluni persuttaanertut isigineqalerluni. MIO'p innersuussutigaa paasissutissanut sukumiinerusunut immikkoortumiittunut 3.2 Meeqqap pisariaqartitaa soqutigisaalu (art. 3.)**

2013-imi Namminersortut saqqummiuppaat Persuttaanerup iliuusissaq iliuusissamullu pilersaarut 2014-imiit 2017-imi atuuqumut siunnersuut. Tassunga atatillugu assigiinngitsunik persuttaasarnermu paasititsiniaasoqarnikuuvoq soorlu nittartagaliornikkut nutaanik sulisunut inuinnarnullu persuttaasarnermut paasissutissanik imalinnik. Poliitit aamma paasititsiniaanikuupput "Oqatoqatigiinneq angerlarsimaffimmi eqqissiviilliornermut taarsiullugu", eqqissiviillioortunik oqaloqatiginninnernik imalik. **MIO'p suliniutit suliarineqarsimasut pitsaasut tapersersorpai, kajumissaaralunili paasititsiniaasoqassasoq toqqaannartumik meeqqanut inuusuttunullu sammisunik.**

PERSUTTARTEREERNERUP KINGORNA KATSORSARNEQARNEQ

Ullumikkut arnanut meeraqartunut qimarnguinnik arfineq marlunnik piffinni assigiinngitsuni Kalaallit Nunaanni peqarpoq, persuttaasoqartillugu qimaaffittut atorneqarsinnaasunik. Juli 2014-imi nuna tamakkerlugu qimarnguiullunilu katsorsaavik Illernit ammarpoq, aamma arnanut meeqqanullu persuttaanerup nalaataqarsimasunut naatsorssuussaasoq. Persuttaasarnermu inuiaqatigiinni annertunerujussuata takutippaa pitsaaliuinerup suliniuteqartoqarnissamik pisariaqartitsisoqartoq,

qisuariartarnerit persuttaanermullu isummat allanngortinnissaat siunertaralugu. **MIO'p nalilerpaa, naak ilaqutariinnut saaffiginnittarfeqaraluarlunilu qimarngueqaraluartoq, meeqqanut inuusuttunullu misigissutsikkut ajornartorsiuteqartunut, sumiginnagaanerup, persuttagaanerup innarliinerullu piliaanik naliginnaasumik ikiorsiisarfissaaleqisoqartoq - aammattaaq meeqqanut inuusuttunullu qimarnguinnik ilaqutariinnullu saaffiginnittarfinnik attaveqangitsunut.**

KINGUAASSIUTITIGUT INNARLIGAANEQ

Kalaallit Nunaanni kinguaassiutitigut innarliisarneq pillugu misissuisoqarnikuuvoq.

Misissuinerup "Immami maligaasuarnertut. Aallaavittut misissuineq - Inuiaqatigiit ilisimasaat isumaallu kinguaassiutitigut innarliineq pillugu" takutippaa inuit 67 %-ii nalunngisaqartut meeraanerup nalaani kinguaassiutitigut kanngutsaatsuliorfigitissimasunik. 25 %-ii namminneq kinguaassiutitigut kanngutsaatsuliorfigineqarsimapput, taakkunannga 20 %-ii 15-init ataallugit ukioqarlutik innarliinnerup nalaani (Pedersen allallu 2014). Misissuinerup "Inuusuttut Kalaallit Nunaani 2011-imi inuunerat" oqaatigaa nukappiaqqat quliugaangata ataasingajaap (9,4 %) niviarsiaqqallu pingasuugaangata ataatsip (32 %) inersimasumit imaluunniit peqatiminnit kinguaassiutitigut innarlerneqarsimallutik, amerlanersaasalu innarlerneqarnertut misigisimagaat.³ Inuusuttut kinguaassiutitigut innarlerneqarnikkut misigisaqarsimasut amerlassusaat nikissimangillat "Inuusuttut 2004-mi inuunerat"-nut (Pedersen aamma Bjerregaard) naleqqiullugu.

Misissuinermi "Kalaallit Nunaanni inuusuttut - kinguaassiutit atornerat kinguaassiutitigullu innarlerneqarneq isiginerullugu" erserpoq, imigassaq akuttunngitsumik - pineqartut 42 %-iini - innarliinermi ilaasarmat. Kinguaassiutitigut innarliineq nuna tamakkerlugu siumugassaasarpoq kommuneqanngilarlu ajornartorsiummik allanit peqarnerusumik (Christensen aamma Baviskar, 2015).³

MIO'p iluarivaa, meeqqat inuusuttullu kinguaassiutitigut innarlerneqartarnerannik misissuinernek sulisoqartarmat, sulili innarliisoqannginnerani innarlerneqarsimasunullu suliniutinik pisariaqartitsineq annertoqaaq. Ilaatigut ilisimaneqarluarpoq meeqqanut tunngasuni sulisut arlallit qanoq iliornissartik nalunasaraat, kinguaassiutitigut innarlerneqarsimasunik ilisimasaqaleraangamik imaluunniit pasitsaassaqaraangamik.

KINGUAASSIUTITIGUT INNARLERNEQARSIMANERUP KINGORNA KATSORSARNEQARNEQ

"Kalaallit Nunaanni inuusuttut - kinguaassiutit atornerat kinguaassiutitigullu innarlerneqarneq isiginerullugu"-mi takuneqarsinnaavoq, inuusuttut affangajaasa (41 %) innarlerneqarnertik allanut oqaloqatigiissutigisimangikkaat (Christensen aamma Baviskar 2015).

2011-mi kalaallit meeqqanut illuat Saaffik ammarpoq ilaatigut meeqqanut katsorsaavittut. 2014-imi Saaffik nalilersorenerani (Guldberg, C.) Saaffik allanngortinneqarpoq, maannakkullu Qitiusumik Siunnersuisoqatigiiffiup (DCR) ataani atuulluni. Saaffiup siunertaa tassaavoq piffinni ataasiakkaani ilaqutariit saaffiginnittarfiini upalungaarsimanagerit pitsanngorsarnissaat kinguaassiutitigut innarlerneqarsimanagerup iluani. Meeqqat katsorsarneqarnissaannik killilimmik neqerooruteqartarpoq aatsaallu sulisoqarunik katsorsaasinnaasumik. Videokkut meeqqanik Nuummi apersuisarnerit Saaffimmi inini tassunga piareersakkani pisarunnaarnikuupput, hotelinili inissiani naleqqussakkani pisalernikuullutik. Kalaallit Nunaanni illoqarfiit tamarmik videokkut apersuisinnaasunik ilinniarsimasunik peqanngillat. MIO'p takusinnaavaa pisariaqartitsisoqartoq tamatuma aaqqiiffigineqarnissaannik, ilaatigut videokkut apersuisartut ilinniarsimasut amerlinerisigut imaluunniit illoqarfiit akunnerminni isumaqatigiinnerisigut, meeqqanut inuusuttunullu videkkut apersorneqarnissaminut utaqqinarunnaarlugu.

Oktober 2015-imi DCR-imiit aallartisarneqarpoq suliniut nutaaq meeqqanik kinguaassiutitigut innarlerneqarsimasunik katsorsaaneq: "Meeqqanik katsorsaasut angalasartut". Suleqatigiit, marluinnarnik katsorsaasulik, august 2016 tikillugu illoqarfinni pingasuniissimapput meeqqallu arlallit katsorsarsimallugit (DCR, 2015). **MIO isumaqarpoq, meeqqanut kinguaassiutitigut innarlerneqarsimasunu**

katsorsaanissamat periarfissat nammanngitsut, angalasartut piffiit tamaasa nunaqarfiillu piffissap akuerineqarsinnaasup iluani angumerisinnaanngimmatigit, periarfissaqanngimmatalu ataavartumik pisariaqartitsineq malillugu malitseqartitsinissamat. Eqqaasariaqarpoq katsorsarnissamat neqeroorummut apeqqutaamat kommunip ilisimassagaa innarligaasoqarsimasoq, naatsoruutigisariaqarlunilu kisitsiseqassamat ilisimaneqanngitsunik.

ATORNERLUINEQ

2010-mi inersimasut akornanni inunnik misissuinerup takutippaa, ataatsimik imaluunniit arlalinnik assigiinngitsunik atornerluisoqartoq illoqatigiit tamarmik meerartallit 42 %-iini (Bjerregaard 2010). Misissuinerit arlallit tikkuarpaat atornerluiffiugajunnerpaaq tassaamat imigassamik atornerluineq hashimik atornerluineq aningassanoorajunnerlu malitsigalugit (Bjerregaard 2010, Pedersen aamma Bjerregaard 2012).

"Inuusuttut Kalaallit Nunaanni 2011-mi inuunerat"-ni nalunaarutigineqarpoq meeqqat atuarfianni apersorneqartut affaanni ilaqtariit qanigisat akornanni ataatsimik imaluunniit amerlanernik assigiinngitsunik atornerluisoqartoq. Misissuineruttaaq tikkuarpaa nunap immikkortortani ilaqtariit iluanni atornerluineq assigiinngissuseqartoq. Inuusuttut, imigassamik atornerluinermik nalaataqartut, amerlassusaat Tunumi amerlanersaapput, inuusuttulli amerlasuut akornanni hashimik atornerluineq aningaasanoorajunnerlu Kitaata qeqqani nalunaarutigimmassuk (Pedersen aamma Bjerregaard 2012). Misissuinerup taassuma aamma takutippaa, inuusuttut pingasuugaangata ataatsip ilaqtariit qaninnerit iluanni imigassamik atornerluineq misigisimallugu, tallimaasalu angajoqqaminni imigassamik atornerluineq misigisarsimagaat. Kiisalu taakkua inuusuttut nalunaarutigaat sisamaagaangamik pingasut imigassamik atornerluinermut atatillugu toqqissisimasimanatik (Ibid.). Meeqqat arlallit sakkortuumik kissaatigaat, angajoqqaamik imigassartorunnaarnissaat.

"Inuusuttut Kalaallit Nunaanni 2011-mi inuunerat"-imi nalunaarutigaa, inuusuttut quliugaangamik ataatsip angajoqqaaminni aningaasanoorajunneq misigisarsimaga, taakkunanngalu pingasuugaangamik ataatsip misigisarsimallugu angajoqqamik aningaasanoorajunnerisa ilaqtariit ajortumik sunnertaraat. Missingersorneqarportaaq, inuusuttut tallimaat tamarmik ilaqtariit qaninnerpaat akornanni hashimik atornerluineq misigisimallugu; inuusuttut quliugaangamik ataatsip angajoqqaatik hashimik atornerluinerarsimavaat. Taakkua inuusuttut affaat angajoqqaamik hashimik atornerluinerannut atatillugu toqqissisimannngissimapput (Pedersen aamma Bjerregaard 2012).

"Meeqqat ataqqillugit pineqartariaqarput, inuunerminnilu atugaat pitsaernerpaasariaqarlutik. Uagut nunaqarfitsinni angajoqqaarpoq amerlasuunik, immiortartunik aningaasanoortartunillu. Meeqqat misigisimapput ataqqineqaratik angajoqqaamik soqutiginnikkaangatsik. Uagut nunaqarfitsinni immiorneq aningaasanoorajunnerlu unitsittariaqarpoq" Meeqqat atuarfianni atuortoq, Avannaa (MIO, 2015).

"Aanaanaga ataatagalu imeraangata aliasuttarpunga. Ajortaqaanga. Qatanngutikka ilagivakka. Ilaannikkut sumukarfissaaruttarpunga" Niviarsiaraq, Tunu (MIO, 2016)

"Qimaavunga ikiortissarsiorlutalu. Aanannut qimaavunga" Nukappiaraq ilaqtami imigassamik atornerluinerat pillugu (MIO, 2016).

SUMIGINNAANEQ

Qulaaniittut immikkoortortat takutippaat qanoq, inuiaqatigiinni inooqatigiinnermut unammilligassat, meeqqat inuusuttullu akornanni, annertutiginersut. **"Meeqqat Kalaallit Nunaanni"-mi missingersorneqarpoq, kalaallit meerartaasa tamarmik 27 %-ii annertuumik annertunerusumilluunniit sumiginarneqarsimasut.** Misissuinerup inernilerpaa meerarpassuit sumiginarneqartartut, sumiginnaanerlu misigisutsikkut ilatsiinnarnermik aallaaveqarnerusoq, meeraq misigisutsikkut ilungersunartunik sumiginarneqartarluni misigisutsikkut, angajoqqaat toqqissisimanermik, isumassuineramik, asanninnermillu tunniussisinnaannginnerannik aallaaveqartumik (Christensen allallu,

2008).

MIO aamma innersuussutigaa immikkoortoq 4.8 uani nalunaarummi (Timikkut misigissutsikkullu peqqissinissamut suliniutit meeqqanullu eqqugaasimasunut inoqatinut akuutitseqqilernissamut suliniutit (art. 39) - immikkoortoq V.E. Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanni) timikkut misigissutsikkullu peqqissineq inoqatinullu meeqqanik akuutitseqqilernissaq pillugu; kiisalu immikkoortoq 3.3 Inuunermut, aniguiunermut ineriartornermullu pisinnaatitaateq (art. 6) meeqqanut inuusuttunullu oqarasuaatikkut ikiorsiunermut tunngasoq (immikkoortoq V.F. Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaani).

5.2 Naalliutsitaannginnissamut imaluunniit allamut naakkittaatumik asseqanngitsumik naalliutsitaannginnissamut imaluunniit nakkarsarneqannginnissamut pisinnaatitaaneq (arts 37(a) aamma 28(2))

NAKUUSERNERMUT INATSIT

Inatsisartut inatsisaanni nr. 1-imi 21. november 2013-imeersumi inulerinerup iluani nakuuserarneq pillugu, § 4-mi allaqqavoq, meeqqanik timikkut pillaneq aaliangiinerlu inerteqqutaasoq. Taassumalu avataatigut nikanarsaaneq, asissuineq imaluunniit allatut misigissutsikkut nakkarsaaneq aamma inerteqqutaasoq. § 5-imi erserpoq, qaqugukkut nakuuserneq atornerqarsinnasoq, meeqqamik aaliangiinermi allamulluunniit isersimaartarfimmut nuutitsinermi ajornanngitsaq:

- 1) Meeqqap pissusilersornermigut ataatsimut isersimaartarfimmiinneq illersorneqarsinnaanngikkaangat, imaluunniit
- 2) Meeraq pissusilersornermigut imminut allanulluunniit inarliinissaa pinaveersaartinniaraanni.

Ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinni matoqqasuni matoqqanngitsunilu inatsimmi § 5 malillugu timikkut pillasoqarsinnaavoq. Kiisalu meeqqap inuttaani, isersimaartarfiani, allagaani allagarsiaanilu, oqarasuaatikkut oqaloqatigisagaani imaluunniit allakkut oqaluuttagaanik misissuineq § 8 aallaavigalugu akuerisaavoq. Inatsisip § 19-iani allaqqavoq, nakuusernerit suugaluartulluunniit ulloq unnuarlu angerlarsimaffimmit nalunaarsorneqassasut nalunaarutigineqassasullu kommunalbestyrelsimut kommunimiiffimmut, kommunimut innuttaaffigisamut, Naalakkersuisunut kiisalu meeqqap illersorteqarpat illersortaanut.

Nakuuserneq tamatigut Namminersortunut nalunaarutigineqartassaaq. Inatsit qanoq atornerqarsersoq apeqqutaavoq sulisut qanoq nukissaqartigalutillu piginnaaneqartiginersut. MIO'p Naalakkersuisunut nakuusernerit amerlassusaat paasiniarsimavaa. Taakkuli pissarsiarineqarsinnaasimangillat. MIO'p erngummatigaa, paasissutissat nakuuserup annertussaanut inatsit malillugu pissarsiarineqarsinnaannginnerat.

Immikkoortumut Meeqqanut persuttaasarnermut innersuussutit

**MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI
NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:**

- Namminersortut pinaveersaartitsinermut toqqaannartumik meeqqanut inuusuttunullu paasititsiniaanerit persuttaanermut innarliinermullu tunngasut aallartinniarpai?
- Suut suliniutit Namminersortut aallartinniarpai, persuttaaneq innarliinerlu pinaveersaartinniarlugu, meeqqat eqqugaannginniassappata isigisuunnginniassappatalu persuttaanermut innarliinermulluunniit.
- Namminersortut qanoq ilillutik meeqqat persuttaanermik misigisaqartut, taassumalu ataani misigissutsikkut persuttaaneq innarliinerlu, inoqatinullu akooqqilernissaannik ikiorserneqarnissaat qulakkeerniarpaat?
- Namminersortut nunap immikkoortuini piffinnilu ataasiakkaani iliuusissanik sananiarpat atornerluineq pillugu piffinni inuit suleqatigalugit, taamaalilluni suliniutit sunniutaat pitsaanerpaaffimmiinniassammata?

6 ILAQUTARIINNI INUUNEQ KIISALU ALLATUT ITTUMIK ISUMASSUINEQ

Tulliuttumi tassaapput MIO'p oqaaseqaatai Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimasaanik nalunaarusiaanut immikkoortunut VI.A., VI.B., VI.C., VI.D., VI.E., VI.F., VI.G. og VI.H. om family environment and alternative care.

6.1 Ilaqutariinni inuuneq angajoqqaanillu ilitersuineq, meeqqap atavartumik peroriartornermini pisinnaasaanut naleqquttumik (art. 5)

MIO'p suliniutit assigiinngitsorpassuit tapersersorpai, ilaqutariinnut meerartalinnut inuusuttortalinnullu tunngasut, ingammik suliniutit erngerlutik aallartitat ukiullu tulliuttut malittarineqartut. Annertuumilli pisariaqartitsisoqarpoq taakkununga kisitsisigut paasissutissanik kiisalu nalilersuinerik.

NEQEROORUTIT

Kalaallit Nunaanni meeqqat angajoqqaallu ikiorserneqarnissaannut assigiinngitsunik aaqqissuusaqarpoq.

MIO'p aaqqissuussat tapersersorpai, isumaqarlunili tamatuma iluani pitsanngorsaasoqarnissanik pisariaqartitsisoqartoq, imaalillugu ilaqutariit tamarmik pisariaqartitaannik ikiorserneqartussangorlugit ilitersorneqartussangorlugillu. Ilaqutariit meeqqallu inuunerinnissaannut ataatsimut isiginneriaaseq pisariaqartinneqarpoq. Kiisalu maluginiartariaqarpoq neqeroorutit tamakkua qanoq tiguinnaatiginersut; nunaqarfinni assersuutigalugu ilaqutariinnut siunnersuisarfeqanngilaq, kingunerlutsitsinermullu katsorsarinneq illoqarfiit ikittuinnakkaarluni ingerlavoq, qaqugu tamanut katsorsartinnissaq nalunarsivitsillugu.

MIO isumaqarpoq, tamakkiisumik pinaveersaartitsineq sammineqartariaqartoq, meeqqat innarlerneqannginneranni.

6.2 Angajoqqaaniit immikkoortinneqarneq (art. 9)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaata kisitsisit paasissutissat saqqummiuppai meeqqat inissinneqartarneri pillugit, allaaserinngilaali ajornartorsiutip annertunera, pissutai, pilersaarutillu meeqqat angerlarsimaffimminni atugarliortut inissinneqartariaqartullu ikilisarniarlugit. Aammattaaq meeqqat inersinneqarnikut inuunerat allaaserineqanngilaq.

ANGERLARSIMAFFIUP AVATAANUT INISSINNEQARNEQ

Inissinneqartut amerlassusaasa inuuniarnermi ajornartorsiutit annertussusaasa ersersippaat Kalaallit Nunaatalu inissinneqartut amerlassusaat annertuut Nunanut Avannaarlernut naleqqiullugit pigivai. Nalunaarusiaq kingulleq, meeqqat Kalaallit Nunaanni inissinneqarsimasut amerlassusaannik saqqummiisoq tassaavoq "Qulaajaaneq, Iliuusissatut pilersaarutit, Meeqqat inuusuttullu inissinneqarnikut" 2015-imi Ilaqutariinnut Inatsiseqarnermullu Naalackersuisoqarfimmit suliarineqarsimasoq. Nalunaarusiami missingersorneqarpoq, meeqqat inuusuttullu 4,2 %-ii inissinneqarsimasut (Kalaallit Nunaanni Namminersortut).

Kalaallit inatsisaat malillugu Kommunalbestyrelsi, angajoqqaatut akisussaasumit meeqqamilluunniit akuerineqanngikkaluarpat, aaliangersinnaavoq meeraq angerlarsimaffiup avataanut inissinneqassasoq, ersarissumik meeqqap peqqinnera ineriartorneralu innarlerneqarnissaanut ulorianartorsiortinneqarpat (Inatsisartut peqqussutaat nr. 1 15. april 2003-meersoq meeqqat inuusuttullu ikiorserneqarnissaat pillugit). Kommunabestyrelsip sumut inissinneqassanersoq aaliangertussaavaa, Kalaallit Nunaannilu periarfissat tamarmik aatsaat nungukkaangata, Kalaallit Nunaata avataanut inissiisoqarsinnaavoq (ibi.). Ulluinnarni meeqqamut isumassuisoq suleqatigalugu, kommunalbestyrelsip isumagissavaa, meeqqap angajoqqaavisalu attaveqatigiinnerat ingerlaannassasoq. Tamanna ilaatigut isumaqarpoq ukiumut tikeraartarnissaq aningaasaliiffiqineqassasoq. Angerlarsimaffimmut uternissaamut periarfissiinissat sulussutigineqassaaq, meeqqap ineriartorneranut peqqinneranullu tamanna assortuutinnippat.

Nalunaarusiami "Angajoqqaarsiat sinaakkutaa atugaallu" ersepoq kommunit inissiinerni angajoqqaarsiaqarneq ulloq unnuarlu angerlarsimaffinnit atornerugaat. Taamaalilluni sisamararterutingajaat angajoqqaarsiani inissitaapput. Nalunaarusiap tikkuarpaattaaq, sumiginnaaneq pissutaakkajunnerpaasoq angajoqqaarsianut inissiinerni (65 %), tulliulluni imigassamik atornerluineq (19 %) angajoqqaallu qimagunneri (13 %). Peqqutit sisamaat tassaavoq angajoqqaat innarluuteqarnerat (Deloitte 2010). Inissiinerni angajoqqaarsiaqarneq qineraanni, sianiginiartariaqarpoq angajoqqaarsiat naammattunik piginnaaneqarnerisut meeqqanik, sakkortuumik sumiginnarneqarsimasunik, isumassuisinnaassuseqarnerisut.

MEEQQAT INNARLUUTILLIT INISSINNEQARTARNERAT

Meeqqat immikkut ittumik innarluutillit angerlarsimaffiup avataannut aamma inissinneqarsinnaapput aallaavigalugit annertuumik innarluutillit ikiorserneqartarnerat pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 7, 3. november 1994-imeersoq kiisalu meeqqanut inuusuttunullu kiisalu annertuumik innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffiit pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 64, 29. dec. 1994-imeersoq (Hansen, 2014).

Peqqussutip innarluutilik ukiumut marloriarluni tikeraarsinnaaneranut periarfissippaa, imaluunniit angajoqqaatut akisussaaffeqartooq, imaluunniit angajoqqaatut akisussaaffilimmiit allaaneq innarluutillip najugaqarfiata avataani inissisimaffianiitooq. Peqqussutip annikitsuaqqamik meeqqap ilaqtutaminut

allanulluunniit attavigisaminut attaveqarnissaanut pisinnaatitaaffia eqartorneqarpoq (ibid.). Maluginiarneqartariaqarpoq meeqqap attaveqarnissaanut pisinnaatitaaffia taamaallaat angajoqqaatut akisussaaffeqartumut killilersorneqanngimmat, meeqqamilli innarluuteqartumik illoqarfigisap avataanut inissiinermi tamanna eqqarsaatigineqarsimanngimmat. Meeqqallu Danmarkimut inissinneqaraangata (takuuk Inatsisartut peqqussutaat nr. 7, 3. november 1994-imeersoq inuit annertuumik innarluutillit pillugit) ilimagisariaqarpoq meeqqap inuunnut attaveqarfimminut attaveqarnera suli annikillisarneqassasoq.

"Inatsisip inuusuttumik akuutitsinnginnerata ilaqtutanullu attaveqarnermut killiliinerujussuata naloginnaasumik ileqqunut ilaqtariinnerullu iluani inuunermt illersugaanermullu umioqquitsinerup sinaaniippoq, meeqqanut isumaqatigiisummi aamma innarluutillit pillugit isumaqatigiisummi" (Hansen, 2014).

Aamma takuuk 3.2 Meeqqap pisariaqartitai soqutigisaalu (art. 3) meeqqanik inissiisarneq pillugu.

QITIUSUMIK UTAQQISUNIK ALLATTORSIMAFFIK

Meeqqat Namminersortut ulloq unnuarlu angerlarsimaffiitut inissinneqarnissaminut utaqqisut Qitiusumik Utaqqisunik Allattorsimaffimmut inissinneqartarput.

"Qitiusumik utaqqisunik allattorsimaffik pioreersoq, taamaallaat meeqqanut inuusuttunullu inuuniarnermut ajornartorsiuteqartunut ulloq unnuarlu angerlarsimaffinnut inissinneqartussanut tunngavoq. Taamaammatt ulloq unnuarlu angerlarsimaffinnut innersuussineq meeqqanut inersimasunullu annertuumik innarluutilinnut qitiusumik utaqqisunik allattorsimaffik aallaavigalugu pineq ajorpoq, ataasiakkaalli attaveqarnerat apeqqutaasarluni, silleq peqqaassaaq aallaavigineqartarluni. Tamanna naligiinnginnermi pilersitsisaput ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni inisanut, kiisalu Namminersortut inissanut imaluunniit inissaqanngitsunut tamakkiisumik isigisinnaanerannut periarfissaq killilertarlugu" (Deloitte, 2011). **Tamanna erserpoq 2011-imi ulloq unnuarlu angerlarsimaffinnik misissuinerup misissoqjissaarnerani. MIO paasissutissanik ilaatigut Qitiusumik Utaqqisunik Allattorsimaffimmi utaqqisunik paasiniaasimagaluarpoq, ajornarsimavorli.**

MEEQQAT ELEVHJEMMINIITTUT

FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiisutaani artikel 20-mi, imm. 1-imi allaqqavoq, meeqqat inissinneqarallartut imaluunniit ilaqtuttaminniit avissaatisimaneqartut, immikkut ittumik naalagaaffimmiit illersorneqarnissartik ikiorneqarnissartillu pisinnaatitaaffigaaq. MIO'p nalilerpaa, elevhjemmini pissutsit FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiisummut eqquutsitsinngitsut, elevhjemmit meeqqat inoqatitut, perorsaanikkut misigissutsikkullu isumassuineq qulakkiinngimmassuk, elevhjemmillu avatangiisaat akuerineqarsinnaasumik qulakkeerneqanngimmat. **Taamaammatt MIO'p inatsisitigut malittarisassat elevhjemmit avatangiisitigut perorsaanikkullu sinaakkutaat ugartorpai, kiisalu neqeroorutit misigissutsikkut atugarissaarnermut tunngasut.**

Kalaallit Nunaanni nunaqarfiit amerlanersaasa 7. klassi tikillugu atuartinneqarnissaq neqeroorutigaaq. 8. klassimitt 10. klassimut atuartut illoqarfimmukartarput meeqqat atuarfianni atuarnermik naammassiartorlugu (Inerisaavik, 2015). Qulakkeerniarlugu atuartut tamarmik atuarfeqarnermut inatsit tunngavigalugu atuartinneqarnissaat Kalaallit Nunaanni elevhjemmini kollegienillu atuarfiit pioreersut ataanni pilersitsineqarnikuvoq. (Ilinniagaqarnermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2011). 2011-mi Kalaallit Nunaanni 13-inik elevhjemmeqarpoq atuartunik 325-inik inissaqartitsisunik, ukioq atuarfiusumilu 2014 / 15-imi katillugit atuartut 240 missaat elevhjemmini najugaqarput (Ilinniagaqarnermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2011, Inerisaavik, 2015). Atuarfeqarnermut Inatsisip aaliangersarppa, perorsaaq allanilluunniit tassunga tulluuttunik ilinniagaqartut, perorsaanermi suliassat elevhjemminut kollegienullu attuumassuteqartut suliarisinnaagaat.

MIO'p apeqquserpaa, tamanna naammannersoq, inatsisip ulluinnarni qulakkiinngimmagu meeqqat

pisariaqartitaminnik isumassuisoqarnissaat. Uani pingaaruteqarpoq eqqaamanissaa, nunaqarfimmiit illoqarfimmut nuunneq meeqqanut sakkortusinnaammat, misigineqarsinnaallunilu misigissutsikkut, inooqataanikkut kulturikkullu uppitinneqarnertut. Taamaammat pisariaqarluinnarpoq, meeqqat elevhjemmini najuqarnermik nalaani illersorneqarnissaat isumassorneqarnissaallu, skolehjemmillu meeqqanut inooqatigiinnermut, perorsaaneremut misigissutsikkullu sinaakkutit pitsaasut pilersissagaat, takkua meeqqat meeqqat atuarnernnut ineriartornerannullu sunniuteqartorujussuummata. Elevhjemmini sulisut sulisutut isumassuisutullu sulisussaapput, angajoqqaallu piffissap iluani taarsertarlugit. **Taamaammat MIO'p innersuussutigaa, skolehjemmini perorsaanerup imassaannut piunasaqaatinik suliaqartoqartariaqartoq, meeqqat inooqatigiinnermut, perorsaaneremut, misigissutsikkullu isumassorneqarnerat atorfissaqartitaat piniassammassuk.**

"Kollegiemi oqaloqatissaqanngilagut. Angajoqqaatta perorsaaneremut maqaasivarput. Kollegiemi pissutsit angerlarsimaffittut isigigaannik, pissutsit allaanerisarput. Ilaannikkut oqaloqatissaqartarpugut. Aliasukkaangatta qiimmassarneqartarpugut" Meeraq elevhjemmimiittoq, Tunu (MIO, 2016).

6.3 Ilaqutariit katiteqqinneqartarnerat (art. 10)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaaniq nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

6.4 Inatsisit unioqqutillugit peersinneqartarneq uteqqinngitsoortarnerlu (art. 11)

Kalaallit Nunaata Haager Isumaqaatigiissut 2016-imi ilannguffigaa.

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaaniq nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

6.5 Angajoqqaat ataatsimut akisussaaffiat, angajoqqaanut ikorfartuinerit meeqqanullu isumassuinnermut suliniutit (art. 18)

ANGAJOQQAATUT AKISUSSAAFFIK

MIO'p innersuussutigaa immikkoortoq 3.2 uani nalunaarusiami Angajoqqaat Akisussaanerannut Inatsit pillugu.

ANGAJOQQAANUT IKORFARTUINERIT MEEQQANULLU ISUMASSUINNERMUT SULINIUTIT

MIO'p suliffimmut atatillugu angalasarnini aqqutigalugu nunami meeqqat inuusuttullu inuunerinnermut atugaannullu tunngasunik ilisimasaniq aallertarpoq. Kalaallit Nunaanni angalanernut arlalinnut atatillugu MIO'p assersuutissanik amerlasuunik siumuisimavoq angajoqqaanik angajoqqaatut ilitsersorneqarnissaminut siunnersorneqarnissaminnullu annertuumik pisariaqartitsisunik.

"Innuttamit siunnersuutigineqarpoq Inuuneremut Ilinniarfimmik pilersitsisoqassasoq, assersuutigalugu meeqqanik perorsaaneq, aningaasanik naammattusaarineq, nerisassiorneq il.il. ilinniarfiusinnaasumik." Innuttaq, Tunu (MIO, 2016).

MIO'p innersuussutigaattaaq immikkoortoq 6.1 Ilaqtariittut angajoqqaanillu ilitsersuineq meeqqap atavartumik peroriartornermini pisinnaasaanut naleqquttumik (art. 5) angajoqqaatut pissusilersornissamut ikiorneqarneq pillugu.

MEEQQERIVIK

Meeqperivitsialak - Namminersortut ataanni immikkoortorta, "Meeqperivitsialak"-mik suliaqartoq, illoqarfinnut nunaqarfinnillu assigiinngitsunut aaqqissuussamik angalasarpoq, pikkorissaasarluni siunnersuisarlunilu meeqperivinni sulisunut, kommuni sisamat Perorsaaneremullu Ilinniarfik (SPS) suleqatigalugit (Meeqperivitsialak, 2016). MIO'lli ilisimavaa, Kalaallit Nunaanni meeqperiviit ilinniarsimasunik ilinniaqqiffinnillu amigaateqarmata. Tamanna aamma erserpoq Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusaata kisitsitigut takussiinnerani. Illoqarfinni nunaqarfinnilu arlalinni meeqperiviit sulisunik ilinnarsimasunik amigaateqarput, kiisalu annertuumik ulluinnarni meeqperivinni sulisut akornanni taarseraanneqarluni. MIO'llu inuttat saaffiginninneri aqutigalugit ilisimalersimavaa meeqperivinni inissaaleqisoqartoq. **MIO'p takusinnaavaa meeqperivinni sulisuni ilinniaqqinnissaq pisariaqartinneqartoq meeqqani uummarissaaneq inerikkiartornissarlu qulakkeerniarlugit kiisalu taakkunani atuagarliortunik takunnissinnaanermut piginnaanertusaanissaq.**

SUNNGIFFIMMI SAMMISASSAT PAARINEQARNERLU

MIO'p innuttanit saaffiginninnerit aqutigalugit ilisimalersimavaa meeqqanut inuusuttunullu sunngiffimmi sammisassaqtitsinermi ilaatigut aasakkut atuarfiit matoqqanerini inissaaleqisoqartoq. **Meeqqanut paaqqinniffinnik allatut ittumik aaqqissuussamik pisariaqartitsoqarpoq imaluunniit illoqarfiit ilanni ulluinnarni meeqqat inuusuttullu sammisassaannik,** kiisalu meeqqat unuusuttullu sunngiffiisa nalaani sammisassamik uummarissaataasinnaasunik peqanngimmat, piffissani atuangiffiup nalaani.

6.6 Meeqqat ilaqtariit inuuneranni peqataasinnaanngitsut (art. 20)

MIO'p tupigusuutigaa, soq pineqartoq taama pingaaruteqartigisoq annertunerusumik allaaserineqanngimmat. MIO isumaqarpoq, ataavartumik meeqqat inuusuttullu inissinneqartarnerat pillugu paasissutissamik peqartariaqartoq, ataavartumillu meeqqat inuusuttullu inissinneqartarnerat pinaveersaatinnissaa isiginiarneqartariaqartoq. Kalaallit meerartaasa ilarujussui paaqqinnittarfinnut angajoqqaarsianulluunniit inissinneqartarput, ilaqaataasa inuunerinnissaat tapersorsinnaasanngimmassuk, tamatumuunakkullu naqissuserneqarpoq naalagaaffiup sumiginnaanera meeqqat inuusuttullu illersorneqarnissaasa, ineriartornissaasa inuunerinnissaasalu tungaatigut.

KULTURIKKUT KINAASSUSEQARNISSAMUT PISINNAATITAAFFIK

Inatsisissamut nutaamut meeqqat ikorfertorneqarnissaannut tunngasumut tusarniaanermut atatillugu, MIO'p paasivaa, missingersorneqartoq meeqqat inissinneqartut tamarmik affai illoqarfimminniit allamut inissinneqartartut, taamaalillutillu ulluinnarni angajoqqaatik nalunngisatillu qimallugit inuullutik (www.ina.gl). Periarfissaq peqqinnartumik ineriartorneremullu iluaqutaasumik attaveqarneq - meeqqamut iluaqutaasussatut nalilerneqartoq - meeqqap isumassuisullu akornanni annikitsuarsuusaaq taamaallaallu ilaatigut oqarasuaatikkut pisinnaalluni. Illoqarfiup/nunaqarfiup illoqarfiullu/nunaqarfiullu akornanni angalanissamut periarfissat umiarsumik, umiatsiamik imaluunniit timmisartumik pisariaqartitsippot, Kalaallit Nunaatalu iluani angallassineq akisoorujussuullunilu piffissaajarnartorujussuuvog. Peqqutit meeqqat illoqarfimminni, inoqatiminnilu akornanni

attaveqarnerat attatiinnassallugu annertoqaat, kiisalu assersuutigalugu katsorsarnermut illersorneqarnermullu peqqutit annertusinnaallutik meeqqat illoqarfimmut allamut nuutsinneqarnissaanut. Imaapporli Kalaallit Nunaanni pisutsit assigiinngitsorujussuummata, oqaatsit kujataanit avannaanut, kangianiit kitaanut. Kulturi assigiinngeqaaq; inooqatigiinnermullu attaveqartarneq aamma assigiinngilluni. Meeqqat Tunumiit Kitaanut inissinneqaraangamik pissutsit nalaattarpaat ilisimasaminniit allaanerujussuit.

6.7 Meeravissiaqarneq, nunap iluani nunarsuarmilu tamarmi (art. 21)

Meeravissiaartaarneq Kalaallit Nunaanni Kalaallit Nunaanni Rigsombudeqarfimmiit isumagineqartarpoq. Inatsitigut tungaviatigut pingaaruteqarpoq, inuttaasut akornanni paarlaanneqannginnissaat meerarsiatut inissinneqartarnerup, kommunip aaliangertagaa, kiisalu inatsitigut meeravissiaqarneq, Rigsombudsmandimit aaliangerneqartartoq. Oqaluttuarisaaneq naapertorlugu oqariaaseq "meerarsiaaneq meeravissianngornissaq tunaartaralugu" kommunini atorneqarnikuuvoq, ilaatigut isumallualersitsisartog meeravissiaartaarnialernermik. Ukiumili kingullermi tamanna aaqiivigineqariartornikuuvoq.

6.8 Piffissani aaliangersimasuni inissinernik nakkutillineq (art. 25)

Kalaallit inatsisaat malillugu Naalackersuisut ingerlatsinermi, aningaasaqarnikkut perorsaanikkullu ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit nakkutigisussaavaat, kommunillu akisussaaffigalugu meeqqat ataasiakkaat inuunerinnerat inissinneqarnerminni (LTF nr. 1 15. april 2003-meersoq meeqqat inuusuttullu ikiorserneqarnissaannut tungasoq). Ulluinnarnili ingerlatsinermi ajornartorsiutit annertuut pineqartumi erserput. MIO'p pingaartippaa, Naalackersuisut kommunillu suliniuteqarnermik pitsanngorsaanaissaat.

Nalunaarusiami "Ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit misissorneqarnerat nalilernerqarnerallu" Deloittemit 2011-mi suliarineqarsimasumi ilaatigut allaaserineqarpoq, aaqqissuussamik aalingersimasumillu ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinnut inissiisarneq malinnaavigineqarneq ajortoq. 2012-imi MIO'p meeqqat inissinneqarsimasut akornanni misissuinerata takutippaa, meeqqat amerlasuut angerlarsimaffiup avataani inissinneqarnermik nalaani arlaleriarlutik inissinneqartartut: *"Ajoraluartumik meeqqat arlallit atugarliorput. Meeqqat taakkua meeraaraanermiilli arlaleriaqarlutik inissinneqartarsimapput. Ilaatigut 20-it angullugit. Inissisimaffimminnut siunissamullu tatiginninngillat"* (ibid.) Ajornartorsiutit assingusut takussaapputtaaq nalunaarusiami "Meeqqat inuusuttullu inissinneqarsimasut iliuusissamut pilersaarutaasa qulaajarneri" 2015-imeersumi, tassani ersarimmat iliuusissatut pilersaarutit nutarsarneqarneq ajornerat tamakkerlugu isiginninneqanngimmat kiisalu suliasat tuaviortut tulleriaarneqanngimmata.

2016-imi Ilaqutariinnut, Naligiissitaanermut, Isumaginninnermut kiisalu Inatsiseqarnermut Naalackersuisoqarfiup Nakkutilliusut pilersippai, siunertallit kommunit isumaginninnermut inatsisit eqqortinneraat allaffissornikkullu malitassat allaffissornerminni najoqqutarineraat. Nakkutilliusut Kommuni Kujallermi nalunaarusiornerisa takutippaat suli ajornartorsiuteqartoq. Meeqqat assersuutigalugu meerarsiaartaarnissamut akuersissuteqanngitsumik meeqqanillu paaqqurinnissinnaanermut allagartaqanngitsumik inissinneqartarput, kiisalu iliuusissanik pilersaaruteqartanngitsut nalunaarutinullu qisuariannngitsortartut. (Namminersortut, 2016). MIO'p

atorfimmut atatillugu avannaani, tunumi kiisalu kitaani angalanermini ajornartorsiutit assingusut nalaattarpai. Tassa annertuumik suli pisariaqartinneqarpoq piffissani aaliangersimasuni pineqartumi meeqqanik angajoqqaarsiani inissinneqarsimasunik aamma ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinni nakkutilliisanissaq.

OMBUDSMANDI

Ombudsmandip, nammineq pisariaqartitani aallaavigalugu, pisortaqarfinni suliffeqarfiit misissorsinnaavai, taakkuilu iluanni ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit aamma. MIO'p Ombudsmandi suleqatigisarpaa meeqqanut ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinnik nakkutilliigaangami.

6.9 Meeqqamut akilersuutit katersornissaasa qulakkeeneri (art. 27(4))

Meeqqap pilersorneranut aningaasatigut periarfissanik assigiinngitsunik peqarpoq, taassuma iluani meeqqanut tapiissutit, meeqqamut akilersuutit kiisalu ernereermermi sulinngiffeqarnermi aningaasarsiat. Taamaakkaluartoq ilaqutariit arlaqartut aningaasatigut ajornartorsiortarput, meeqqamillu inuunerannik ineriartornerannillu qulakkeerinissartik ajornakusoortittarlugu. Peqqutit tamatumunnga assigiinngitsuusinnaapput. Angajoqqaanut kisimiillutik perorsaasunut suliffeqanngitsunullu aningaasaqarniarneq amikkittoornarsinnaavoq. Allatigullu meeqqat angajoqqaamik inooriaasaat tulleriareriaasaallu pissutigalugit ujariatsisarsinnaasarput, assersuutigalugu soorlu angajoqqaatik atornerluigaangata. Meeqqat Avannaaneersut assersuutigalugu imatut siunnersuuteqarput:

"Angajoqqaat rekvisionimik tunineqartassasut (pisiniarfimmi nerisassarsiuutissaminnik), meeqqat nerisassaqarniassammata. Aningaasat aningaasanoortigineqannginniassammata" (MIO, 2015).

Pisariaqartinneqarpoq meeqqamut ajunnginnerpaasusaaq siulliunneqartarnissaa. Taamaammat ilaqutariit aningaasanut aqutsinissaannut ikorfartuinissaq qulakkeerneqartariaqarpoq, kommunillu ikiuinerata meeqqat pisariaqartitaat aallaavigisariaqarpaa.

Ilaqutariinni inuunermut kiisalu allatut ilusilikkamik isumassuinermut innersuussutit

MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Namminersortut siusinaartumik suliniutit sallinngortinniarpai taassumalu iluani ilaqutariit atuariannik pilersitsilluni angajoqqaatut pisinnaasat pitsanngorsaaffigisinnaasaannik?
- Qanoq Namminersortut meeqqat inuusuttullu inissinneqartartut annikillisarnissaat sulissutiginiarpaa?
- Qanoq ililluni Namminersortut meeqqanik inuusuttunillu iniinerni paasissutissat ataavartut siunissami qulakkeerniarpai?
- Qanoq ilillutik Namminersortut qulakkeerniarpaat nattaqqallisaanngitsumik meeqqanik inissinneqarsimasunik nakkutilliineq, ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinni angajoqqaarsianilu?
- Qanoq ilillutik Namminersortut meeqqat elevhjemmimiittuut illersorneqarnissaat ikiorserneqarnissaallu qulakkeerniarpaat?

7 INNARLUUTEQARNEQ, TUNNGAVIUSUMIK PEQQINNEQ ATUGARISSAARNERLU

Tulliuttumi tassaapput MIO'p oqaaseqqatai Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiorneranut immikkoortunut VII., VII.A., VII.B., VII.C. og VII.D. om disability, basic health and welfare.

PIITSUUNEQ

MIO'p oqaaseqarfingereepaa sammineqartumut meeqqat piitsuunerlu immikkoortup 7.5-ip iluani, Standard of living and measures, including material assistance and support programmes with regard to nutrition, clothing and housing, to ensure the child's physical, mental, spiritual, moral and social development and reduce poverty and inequality (art. 27, paras. 1–3) uani nalunaarusiami.

PEQQINNEQ

Inuiaat peqqinnissaannut aqqissuussaq Inuuneritta II-p imarivai qulequttat pujortarnek, timikkut aalaneq, nerisaqarnek imigassarlu kiisalu hash. Imigassamik hashimillu atonerluineq qulequttani aqqissuussaq sammisaani pingaarutinneqarput, aqqissuussinerullu piffissaliunneqarfia tamaat sammineqarlutik Kalaallit Nunaanni Namminersortut, 2012). 2015-imi nuna tamakkerlugu Kalaallit Nunaanni katsorsaasarnermut siunnersuut suliarineqarpoq. Suliniutip ilaatigut imarivai naartusuni piaartumik atuisunik nassaartarnek kiisalu tamatumunnga paasititsiniaaneq. Meeqqat atuarianni pinaveersaartitsinermut suliniutit kingunerissavaat atuartitsinermut atortunik pioreersunik atortuulersitsineq kiisalu tunaartalimmik suliniuteqarnek ilaatigut angutinut inuusuttunut 15 - 25-inik ukiulinnut. **MIO suliniutit kusanartut tamaasa ilalersorpai, maqaasivaali iliuusissanik ersarissunik tigussaasut suliniutit, qulakkeerisut meeqqat inuusuttullu tamarmik suliniummik iluaqutissarsinerannik kiisalu inoqatinut akooqqilernissaq isiginiarneqassasoq ilaqutarinnerullu iluani pissutsit naleqqutinngitsut kipitinneqarnissaat.** MIO'p, soorlu siusinnerusukkat allaaserineqareersoq, ilisimavaa peqqinnissaqarfimmit ikiorserneqartarnermut assigiinneqisumik periarfissinneqartarnek.

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiornerata ersersippaa, peqqinnissaqarfimmut pitsaaliuinernullu suliniutinut atugassat nikisinnagit ingerlaqqinnissaat pilersaarutigineqartoq. Erserpoq: *“The funding secures special health services for children in settlements and with special needs by midwife, health nurse, and for pediatric and child psychiatric care since 2012”.* Tamatumunnga unammilligassat suli imaannaanngaat. Assersuutigalugu arnat naartusut illoqarfiit arlannut nakorsaqqarfiusumut ernisitsisinnaasumut pilaallunilu ernisitsisinnaasumut nuutsinneqartassapput. Kalaallit Nunaanni illoqarfiit 16-it nunaqarfiillu 60-it iluanni, tallimat arfinillilluunniit illoqarfiit nakorsaqqarfiusut pineqarput. Ilaqutariit naartusortallit juumuunut meeqqanullu nakorsanut periarfissaqarnek suli assigiinneqaaq. (Meeqqat nakorsaat Inga Hjuler).

MIO'p peqqinneq annertunerusumik oqaaseqarfingereepaa immikkoortumi 7.2-mi (Peqqinneq, peqqinnissamat iliuuseqarnek pingaartumik napparnaveersaartitsineq).

MEEQQAT INNARLUUTILLIT

Danmarkip 24. august 2009 FN'ip Inuit Innarluutillit Pisinnaatitaaffi pillugit Isumaqatigiissut Kalaallit Nunaanni nangaassuteqanngitsumik atuuttussanngortippaa.

Uteqqiattumik tallimassaanik CRC-mut nalunarummi inuit innarluutillit pillugit naatsuararsuarmik allaaserineqarput. Ajoralurtumik MIO'p takusinnaavaa, nalunaarusiami unammilligassat meeqqanut innarluuteqartunut ilaqutaannullu isiginiarneqarsimangitsut, ilaatigut atuarfeqarnerup ilinniagaqarnerullu iluani, ilinniartitsisut immikkut ilinniagallit amigaartigineqarneri. Aammalu taasariaqarput maalaarsinnaanermut akuutinneqarnermullu tunngassuteqartut.

Innarluutit pillugit ilisimasaqarfik siunnersuisarfiutigisooq IPIS, 2009-mi ammarneqartoq, suliasarivav katersineq, inerisaaneq ilisimasaniillu siaruarterineq innarluuteqarnerup iluarni (www.ipis.gl), killeqaqaarli suut ilisimasat pigineqarnerisut ilisimasaqarneq, Kalallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu innarluutillit atugaat pillugit. "HBCS-mi misissuineq 2014"-mi atuarneqarsinnaavoq, meeqqat inuusuttullu amerlassusaat, peqqussutip iluani pineqartut inuit annertuumik innarluutillit ikiorserneqarnissaannut pineqartut, amerliartortut (Niclasen 2015).

Deloitte-ip nalunaarusiaani "*Misissuineq naliliinerlu ulloq unnuarlu paaqqinnitaarfiit iluanni*" ersepoq, 2007-mi ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit arfineq marluusut kiisalu immikkoortortat sisamaasut meeqqanut inersimasunullu innarluuteqartunut. Paaqqinnittarfiit malillugit inissinneqarsimasut meeqqat inuusuttullu amerlanersaat ineriartornermikkut innarluuteqarput (Deloitte 2011).

Atuarfiit innarluuteqarnerullu ataani ilisimasat annikipput. Nalunaarusiaq "*Naalakkersuisut ilinniagaqarnissamat pilersaarutaat II*" takutippaa 2012-imi 502-nik atuartoqartoq, annertusisamik immikkut atuartinneqartunik, specialklassini (62 %), holdikkaartuni (22,6 %), kisimiitillugit atuartinneqartuni (11,9 %) imaluunniit inuttut ikorfartorneqartunik (1,9 %) (Kalaallit Nunaanni Namminersortut, 2016). "*Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiat - Nalilersuineq 2015*" takuneqarsinnaavoq assigiinngeqisooq, atuarfinni ataasiakkaani immikkut atuartitsinermi piginnaasat suut atugassarititaanersut.

Nalunaarusiami "Nunarsuaq tamakkerlugu isumaqatigiissutit meeqqap Kalaallit Nunaanni pisinnaatitaaffiunut sunniutaat" allaaserineqarnerani Inatsisartut peqqussutaanni inunnut annertuumik innarluuteqartunut imalimmi suli aaliangersagaqanngilaq meeqqat inuusuttullu tusarniaaffigineqartassasut (Hansen, 2014). Meeqqap innarluutillip illersorneqarnera angajoqqaatut akisussaassuseqartumiippasippoq meeqqamiinnani (ibid.).

Erseqqissassallugu pingaaruteqarpoq meeqqat inuusuttullu akuutinneqartarnissaat imminnut tunngasunut; aamma meeqqat innarluutillit. Meeqqat, inuusuttut innarluutillit kiisalu isumassuisui maalaarnissamat innuttatut allatuulli siunnersorneqartussaapput. Meeqqat inuusuttullu innarluutertik aallaavigalugu annertuumik pineqartumi ikiorneqarnissaminnik pisariaqartitsisinnaapput, ilisimatinneqarlutik eqqortumik, ikiorneqarlutik maalaarniarunillu sumut saaffiginnissanerlutik siunnersorneqarlutik.

7.1 Aniguiineq inerikkiartornerlu (art. 6(2))

IMMINORNEQ

MIO Nunap imminornermut pitsaaliuinermut suleriaasissamat Kalaallit Nunaanni 2013 - 2019 tusarniaanerni peqataavoq. **MIO isumaqarpoq, imminortarnermut suliniutit tunaartaqartumik**

ingerlanneqartariaqartut, erseqqissarneqartariaqartorlu, qanoq meeqqat inuusuttullu isumassorneqartariaqartut, ilaqutariit iluanni ilisarisisamaanniluunniit imminornermi nalaataqaraangamik.

Malinnaavigisariaqarput aniguisut, meeqqat inuusuttullu ulorianartorsiortut qimataasullu. Piviusunik suliniutinik pineqartumi pisariaqartitsisoqarpoq, ingammik nalunnginnatsigu imminortut qassiunersut ukiorpassuarni nikinnikuunngitsut. **Kisitsisinik nalunaarsuineq pigineqarpoq, nunallu immikkoortortaani piffinnilu ataasiakkaani suleriaatsit katsorsaanerillu isiginiarneqartariaqarlerput.**

"Inuusuttut Kalaallit Nunaanni 2011 inuunerat" oqaatigaa, nukappiaqqat quliugaangata ataaseq, niviersiaqqanilu sisamaagaangata ataaseq imminoriaraluarsimasut. Misissuinerup takutippaa, inuusuttut pingasuugaangata ataaseq arlaleriarluni imminoriaraluarsimasoq, affaasalu imminoriaraluarnertik oqaluttuarisimangikkaat (Pedersen & Bjerregaard, 2012).

Nuna tamakkerlugu nakorsaaneqarfiup kisitsisini nalunaarsuinerani erserpoq, 2014-imi 15 - 24-inik ukiullit angutit arfineq pingasut arnallu arfineq marluk aamma taama ukiullit imminorsimasut. *"Inuusuttut Kalaallit Nunaanni - kinguaassiutinik atuinerat kinguaassititigullu innarliineq isiginerullugu"* 2014-meersumi kisitsisit takutippaat, arnat 18 - 25-inik ukiullit 41 %-iisa imminornissartik inuunermi ilaani eqqarsaatigisimagaat, tamannalu angutini taama ukiulinni 19 %-iulluni. Kiisalu arnat inuusuttut 21 %-iisa kiisalu angutit 19 %-iisa akippit imminoriaraluarsimallutik (Christensen aamma Baviskar 2015).

Imminortarnerit amerlassusaat 2005-imiit 2011-mut nikissimangilaq (NSSG 2013-2019). 1990-imiit 2013-imut meeqqat inuusuttullu 11 - 17-inik ukiullit 141-t imminorsimapput (Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik www.stat.gl).

Imminoriaraluarnerit Kalaallit Nunaanni inooqatigiinnermit imaluunniit inuttut ajornartorsiuteqarnermit aallaaveqakkajupput, qaqutikkullu misigissutsikkut napparsimanermik imaluunniit sianissutsikkut anniaateqarnermik aallaaveqartarlutik (NSSG 2013-2019).

"Aanaanaga najornikuunngilara arfinilinnilli ukioqarlunga, maannakkullu 14-inik ukioqarpunga sulilu anaanaga najugaqatiginagu. Nuanninngilaq angajoqqaat najugaqatiginagit. Eqqaamavara, anaanama pisattakka poortormagit. Imminut toqunnissara eqqaarsaatigiuaannarsimavara. Nuanneeqaq. ITERNIARITSI UNITSILLUGULU IMERNEQ" Niviersiaaraq, Tunu (MIO, 2016).

MIO isumaqarpoq Kalaallit Nunaanni ingammik inuusuttuni iminortarnerup annertunerujussua pissutigalugu, ulloq unnuarlu ikiorserneqarnissamik periarfissaqartariaqartoq, asseruusigalugu oqarasuaatikkut siunnersuisarfiit ammasarnerisa annertusinnerisigut.

7.2 Peqqinneq peqqinnisamat akiliutit, pingaartumik siullikkut napparsimanaveersaartitsineq

MIO'p tupaallaatigaa, peqqinnissaqarfimmut tunngasoq taama qaapiartigisumik allaaserineqarmat. Peqqinnissaqarfiup iluani pissutsinik arlalinnik peqarpoq, erngumalersitsisunik meeqqat inuusuttullu pisinnaatitaaffimmini peqqinnissap inuunerinnissallu pitsaassusaat ataallugit inuusunik.

PEQQINNISSAMUT KIFFARTUUSSINEQ

Ukiuni arlalippassuarni naluneqanngilaq Dronning Ingrid's Hospital-ip (DIH) meeqqanut nuna tamakkerlugu immikkoortortaqqannginnera, anneruumillu unammilligaqarluni illoqarfinni nunaqarfinnilu sulisussaaleqineq taarsigaannerlu pillugit. Meeqqanut immikkoortortaqqarfik naalackersuisut isumaqatigiisumaqatigiisutaannut 2014 - 18-imut ilaavoq, maannangaarli immikkoortortamik pilersitsiniarluni sulineq atortorissaarutitigut meeqqanullu sullissinnermut ilinniarsimasunik atorfinitsitsineq aallartisarneqanngilaq.³

Kalaallit Nunaat tamakkerlugu ataasinnarmik meeqqanut nakorsa qarpoq, ataaserlu ilinniarsimasooq meeqqanut niarsiaraq. Tamarmik ulluinnarni illoqarfiit pingaanersaanni Nuummi suliffeqarput. Meeqqat inuusuttullu meeqqat nakorsaannit nakorsartinneqarniarunik, DIH'p nakorsanik Danmarkimiit ilaannikkut ukiumut arlaleriarlutik attartortarput. Nakorsat tamatigut assigiinneq ajorput taamaalillutillu meeqqat napparsimanerminni oqaluttuassartaat nalusarlugit, oqaatsillu aamma unammilligassaasarlutik. Meeqqat immikkut ilisimasalinnit misissorneqartussat (scannerittussat, EEG assigisaallu) Nuummukartariaqarput, Nuummilu katsorsaaneq isumagineqarsinnaangippat (soorlu uummatikkut pilatsinnerit) Danmarkimut Islandimulluunniit nassiunneqartarput. **Taamaamat peqqinnissamut katsorsaaneq tamanut assigiimmik periarfissaangilaq Kalaallit Nunaanni.**

MEEQQANUT IMMIKKOORTORTAT

Illoqarfiit pingaanersaanni Nuummi nuna tamakkerlugu napparsimavik Dronning Ingrid's Hospital (DIH) inissinneqarsimavoq, meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaata sineriaaneersut katsorsarfigisinnaasaat. DIH-mi meeqqanut immikkoortortaqaangilaq meeqqallu siniffeqarfinnut inersimasut katsorsartariaqavissortut eqqaannut inissinneqartarput. Inissiisarfimmi meeqqanut arfineq pingasunut inissaqartumi, akuttunngitsumik inissaaleqineq pissutigalugu inersimasunik inissiisoqartarpoq. Taamaalillutik meeqqat inersimasut napparsimasut takornartat akuttunngitsumik naapittarpaat takussallugit tusaassallugillu tupannarsinnaasut. Inimi meeqqat marluk ilaqtallu marluk nalagaangata, ima tattoqisaaffiutigisinnavaoq, sulisut oqaatigisimallugu inuunermut navianartorsiortoqalersinnaasooq tassangaannaq pinartumik pisoqartillugu, sulisut ikuinissaq pisarialik tunniussinnaassannginnamikkut (Pædiater Inga Hjuler).

Meeqqanut inorlutik inuusunut immikkut immikkoortortaqaangilaq. Taakkua maannakkut peruluttut immikkoortaqarfianut inissinneqartarput napparsimasunut pingasunut inissaqartumut imaluunniit meeqqanut inortunut. Kalaallit Nunaanni ukiumut 800-ni inunngortut missaanni taakkua 9 %-ii inorlutik inunngortarput taamaamat tamatumunnga isumalluutinik amerlanernik pisariaqartitsisoqarpoq. Meeraaqat pingasut sinnerlugit unitsinneqassagaangata taakkua Danmarkimut Islandimulluunniit nassiunneqartarput.

MIO'p Peqqinnissaqarfiup iluani meeqqanut inuusuttunullu tunngasut pitsanngorsarnissaata pisariaqartinnera takusinnaavaa.

MEEQQAT NAARTUSUT

2014-imi Nuna tamakkerlugu nakorsa qarfiup inunngortut marluk nalunaarsorpai niarsiaraqani 15-imi ukiulinni kiisalu inunngortut 17-it 16 - 17-inik ukiulinni. Amerlassutsit ukiut qulit ingerlaneranni nikissimangillat.

MIO'p akueraa, annertuumik suliniuteqartoqarmat piaarpallaamik naartulersarnerit pinngitsaalinarlugit. **Inunngortartulli naartuersittartullu amerlassusaasa takutippaat, suliniuteqarneq naammanngitsoq.**

NAARTUERSITTARNERIT

2014-imi Nuna tamakkerlugu nakorsa qarfiup nalunaarsorpai inatsisitigut akuerineqarlutik naartuersittut marluk 12 - 13-inik ukiullit (kinguaassiutigut atoqatigiinnissamut ukiutigut killinga Kalaallit Nunaanni 15-iuvoq), 14 - 15-inik ukiullit 28-it naartuersippat kiisalu 75-it 16 - 17-inik ukiullit naartuersillutik. Amerlassusaat 2010-miilli allanngorsimanngilaq. Kalaallit Nunaanni inorlutik inunngortut sapaatit akunneri ataallugit pisoqaassusillit naartuersinnertut isigineqarput; inorlutik inunngortut timikkut nukittussutsimikkut ineriartornissaminut periarfissaqaraluaangataluunniit (Pædiater Inga Hjuler, DIH). Peqqinnissaqarfiup iluani tamatumunnga ineriartortitsinissaq annertuumik pisariaqartinneqarpoq, periutsillu allanngortinnissaannut pisariaqartitsisoqarluni taamaalilluni inorlutik inunngortut

inuusinnaagaluartut inuutissinnaalersinniarlugit sapaatip akunnerisa 28-it ataallugit inunngortut.

KINGUAASSIUTITIGUT NAPPAATIT

Kalaallit akornanni kinguaassiutitigut napaatit annertupput nunarsuarmi kisitsinut naleqqiullugit, aamma kinguaassiutitigut nappaatit meeqqani. Gonorrénerit klamydiarnerillu amerlassusaat ukiuni kingullerni annertusisimapput. 2014-imi Nuna tamakkerlugu nakorsaqaarfiup nalunaarsorpai nukappiaqqani tallimani niviersiaqqanilu 22-ni - 1 - 14 ukiullit - gonorrésimasut. Klamydialu nukappiaqqani pingasuni kiisalu niviersiaqqani 51-imi. Nukappiaraq ataaseq suli ataatsimik ukioqalinngitsoq klamydiartooq nalunaarutigineqarpoq. 15 - 19-inik ukiulinni 120-t angutit inuusuttut 301-llu arnat inuusuttut gonorrésimapput. Klamydiarsimapput angutit 299-it arnallu 898-it aamma taamatut ukiullit (Nuna tamakkerlugu nakorsaqaarfik www.nun.gl). DIH malillugu "inersimasut inuusuttut" akornanni kinguaassiutitigut nappateqarnerup amerlassusai annertupput (Pædiater Inga Hjuler).

TARNIKKUT NAPPAATIT AKORNGUTEQARNERILLU

Meeqqat Illersuisuata angalasarnerminut atatillugu tamatumunnga tunngasunik suliaqartunit ilisimalersimavai meqqat inuusuttullu attaveqarnermut pissusilersornermullu ajornartorsiuteqartut amerliartortut. **MIO'p innersuussutigaa, kisitsisinik qulakkeerisoqassasoq børnepsykiatri tungaatigut tunaartalinnik suliniuteqartoqarnissaa siunertaralugu.**

MEEQQAT OQIMAAPPALLAARTUT

Naalagaaffeeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaani eqqaaneqarpoq meeqqat oqimaappallaartut piareersaatitut sammineqartut, tassani isiginiarneqarnerullutik timikkut aalaneq peqqinnartunillu nerisaqarneq. Nalunaarusiami allaqqavoq 2016-imi nalilersorneqassasoq. Taamaallaalli napparsimaveqarfiup iluani immikkoortortap nalilersussavaa. Inaarutaasumik naliliineq pissaq 2018-imi (Michael Lyng Pedersen, DIH). Peqqinnissaqarfiup meeqqani oqimaappallaarneq kukkusumik nerisaqarnermik peqquteqarnerarpaa (Pædiater Inga Hjuler, DIH). MIO'p neriuutigaa inersimasut piareersaatitut sammineqartoq aqputigalugu periarfissaqalissasut nerisassanik peqqinnartunik peqqinnangitsunillu ilisimasaqalernissaminnut, tamanna aallaavigalugu meeqqat pitsaannerusumik periarfissinnaalissagaat timikkut ilikkariatornikkullu ineriartornissaannut. **Mio isumaqarpoq, maluginiartariaqartoq, Kalaallit Nunaanni illoqarfinni nunaqarfinnilu tamani nerisassanut peqqinnartunut assigiimmik periarfissaqartoqanngimat.**

MEEQQAT NAMMINNEQ ATORNERLUISUT

MIO'p innersuivoq immikkoortoq 7.6-imut Meeqqat anngajaarniutinik atornerluinissaannut pitsaaliuinnermut suliniutit (art. 33) meeqqat atornerluisut katsorsarneqarnissaannut periarfissaqannginneq pillugu.

7.3 Suliniutit, ileqqutoqqat attatat ajoqutaasut inerteqqutiginnissaat atorunnaarnissaallu, ilanngullu, taannaannaanngitsorli, arnat kipineqartarnerat, siusinaartumillu kiisalu pinngitsaaliilluni katititsisarneq

(art. 24 (3)).

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanut oqaaseqaateqanngilaq.

7.4 Inuunnut isumaginninnermik qulakkerineq kiisalu isumassuinnermut suliarneq meeqqanut atortorissaarutitinullu (arts. 26 aamma 18(3));

ANINGAASAQARNERUP QULAKKEERNEQARNERA MEEQQAP PISARIAQARTITAI SIULLIUNNAGIT

MIO'p ilisimavaa akiitsoqarnaveersaernerup tungaatigut unammilligassaqqartoq imaannaanngitsunik isumaqarlunilu CRC tamatuminnga ilisimatinneqartariaqqartoq. 2017-imut Aningaasaqarnermut siunnersuummi allaqqavoq, ilaqutariit amerlavallaartut iniminniit anisitaasartut (Kalaallit Nunaanni Namminersortut, 2016). Ilaqutariit illumut akiliutinik akiligassaqaraangamik ilaqutariillu naggataatigut iniminniit anisitaagaangamik, kinguneqarsinnaavoq meeqqat ilaqutariinniittut angerlarsimaffiup avataanut inissinneqartariaqalersut. Tamannalu aamma kinguneqarsinnaavoq inuttut ajornartorsiuteqarnerulernernik imigassamillu ajornartorsiuteqalernermik (ibis.). MIO'p tamanna ajornartorsiut uppersarsimavaa "Piaartumik iliuuseqarneq" aqqutigalugu, inuusuttunut naartusunut suliniut (annertunerusumik atuarneqarsinnaavoq immikkoortoq 6.1-mi), tassani allaaserineqarmat, meeqqat angerlarsimaffimmiit peerneqartartut, ilaqutariit iniminnut akiitsoqaraangata. Ajornartorsiut MIO-mut saaffiginninnerit aqqutigalugit tunngavilersorneqarpoq, kommunit ilaqutariit neqeroorfigisarmatigut meeraannik inissinneqarnissamik, inertik annaasimappassut. **MIO takusinnaavaa, ilaqutariinnut meerartalinnut aningaasatigut siunnersuinikkut pitsaaliuisoqartariaqqartoq meeqqallu pisinnaatitaaffii qulakkeertariaqqartut, ilaqutariit anisitaaleraangata iniminnit.**

MEEQQAT PAARINEQARNERI

MIO'p innersuuppaa immikkoortoq 6.5 Angajoqqaat ataatsimut akisussaanerat, angajoqqaat ikiorserneqartarnerat kiisalu meeqqanut isumassuinikkut suliniutit (art. 18).

7.5 Inuuniarnerup nalinga suliniutillu, taassumalu iluani aqqissuussat timikkut ikiuutit kiisalu nerisaqarnermut, atisaqarnermut ineqarnermullu ikorfartorneqarneq, meeqqap timikkut, misigissutsikkut, anersaakkut, ileqqorissaarnikkut inuunermilu ineriartornikkut qulakkeernissaa taamaalillugu piitsuuneq naligiinnginnerlu millisarniarlugu (art. 27, paras. 1 - 3)

MEEQQANI PIITSUUNEQ

Kalaallit naalackersuisuisa naalagaaffiup nalunaarusiaa issuarpa meeqqat piitsuusarnerat pillugu misissuinermittoq "Meeqqat inuuniarnerisa nalingat" marlunni 2008-meersoq kiisalu "Meeqqanik piitsuunerup iluani peroriartortoqassanngilaq" 2013-imeersoq. MIO'p tupigusuutigaa, naalackersuisut tigussaasumik, meeqqat amerlasoorpassuit piitsuenermi inuuniarnermilu naligiinngitsumik inuunerat, isummerfiginngimmassuk.

"Meeqqat ujariatsisut - meeqqanik angajoqqaanillu aningaasatigut pissakillioortunik apersuilluni misissuineq"-mi tikkuarneqarpoq, meeqqat arlallit, piitsuullutik inuusut, tunngaviusumik pisariaqartitatik soorlu nerisassat, atisat ineqarnerlu amigaatigalugit misigisartut. Meeqqat amerlasuut sunngiffimmini sulinissaq qinertarpaat ilaqtatit aningaasatigut ikiorniarlugit, atuarnernannut sunniuteqartumik (Nielsen aamma Wulf 2007a).

Meeqqat piitsuunerata inuunermilu naligiinnginnerup inuuniarnermi ajornartorsiutit amerlasuut malitsigisarpai, soorlu ilaqutariinni imigassamik ajornartorsiuteqarneq, angerlarsimaffimmi persuttaasarneq, inuusuttut akornanni imminornissamik ileqqulersorneq, nammineq peqqissutsimik naliliineq, kiisalu ulorianarsinnaasumik ileqqulersorneq soorlu imigassartorneq pujortarnerlu (Pedersen et al., 2013). *"Nererusukkuut imerusukkuilluunniit nerisassanik imermillu pinissat pisusaatitaaffigaat. Tamanna maani ajornartorsiutaavoq, angajoqqaat aningaasanoorneq ajornartorsiutigimmassuk. Assersuutigalugu aningaasat nerisassanut atornerqartussaagaluartut, aningaasanoortigineqartarput" Meeqqat atuarfianni atuortoq, Avannaa (MIO, 2015).*

"Misigisarpara, anaanaga ataatagalu aalakooraangata, sumiiffissaaruttarnera. Qatanngutikka asaqaakka NN-imukaattarlugillu. Ilaannikkut NN-imi tukkusarpunga. Peqatigiikkaangatta, nuannaartarpunga. Anaanaga taakkulu aalakooraangata nererusuttarpunga" Niviarsiaaraq, Tunu (MIO, 2016).

MEEQQANIK INISSARSITITSEQQIINEQ

MIO'p ajornartorsiutit isigaa, kalaallit naalackersuisuisa naalagaaffiup nalunaarusiaani meeqqat angerlarsimaffeqanngitsunik angajoqqaallit eqqaanngimmagit. Kisitsisitigut nalunaarsorneqanngilaq meeqqat qanoq amerlatigisut inissinneqartartut angajoqqaamik ineqarniarnerat pissutigalugu, assersuutissaqarporli meeqqanik angajoqqaaminni ineqateqartunik inini inissartiteqqiffiusuni, kiisalu Meeqqat Illersuisuata Tunumi angalanermini paasimmagu, ilaqutariit ilaat inertik annaagaangamikkut arlaanni naatsorsuutiginnisaminni najuqartartut. Tamanna ajornartorsiutiniq arlaqartunik malitseqartarpoq. Ilaatigut nalunaarusiami "Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqannginneq"-mi eqqaaneqarpoq, meeqqat meeqqatut allatuulli inerikkiartorsinnaanngitsut suliffiup avataatigut namminerisamik inuuneqanngikkunik, ilaatigullu inisseeqqiffimmi innarlerneqarnermik misigisaqartarunik.

Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqannginnerup annertussusia nalorniarpoq. "Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqannginneq"-mi 2013-imeersumi nalunaarusiami erserpoq, 2012-imi 600 miissaanni inoqartoq nuna tamakkerlugu angerlarsimaffeqanngitsutut nalunaarsorneqarsimasunik. Taakkununga ilanngutissapput inoqutigiit inisseeqqiffinni najugaqartut 250-it missaannik amerlassuseqartut (Andersen & Hansen, 2013). Taamaalillutik meeqqat inisseeqqiffinni najugaqartut meeqqatut allatuulli ineriartornissaminnut periarfissaqanngillat. Kiisalu angajoqqaat oqaluttuarput, meeqqat immikkoortitaasartut inissisimanertillu kanngusuutigisarlugi. Inisseeqqinneruttaaq kingunerisarpaa, ilaqutariit qaammatit marluk pingasulluunniit tamaasa nuuttariaqartarnerisa toqqissisimajunnaarsitsisarnera, meeqqat akuttunngitsumik ineqatit nutaat naapittariaqartarmatigit. **MIO'p ajornartorsiutit isigaa, ilaqutariit meerartallit angerlarsimaffimminiit anisitaasut pitsaanerumik aaqvigineqannginneri. Meeqqat sinaakkutit toqqissisimanartut allanngorartuunngitsullu pisariaqartarpaat atuarnertik ineriartornertillu paarilluassagunikkit.**

7.6 Meeqqat aannajaarniutiniq atuinissaannut

pitsaaliuinnermut suliniutit (art. 33)

MEEQQAT ATORNERLUISUT KATSORSARNEQARNERI

Kalaallit Nunaanni meeqqat aangajaarniutitik atorerluisut manna tikillugu katsorsartinnissaannut periarfissaqanngilaq. Mio isumaqarpoq, maluginiartariaqartoq, Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaanni allanneqarsimammat, akeqanngitsumik innuttat meeqqat ilanngullugit katsorsarneqarnissaannut neqerooruteqarmat. 2017-imut aningaasaqarnermut inatsisissamut siunnersuummik aammattaq allaqqavooq, aningaasartuutit meeqqat inuusuttullu akeqanngitsumik katsorsartinnissaannut, akeqanngitsumik katsorsartinnissamut ataatsimanut aningaasaliinermiittut (Kalaallit Nunaanni Namminersortut, 2016). Meeqqat inuusuttullu aangajaarniutitik atorerluisunik angajoqqaallit, periarfissaqarput meeqqanut inuusuttunullu tapersersuutitut aaqqissuussamut peqataanissaminnut (BEM aamma TAPP³), kiisalu ilaqutariit katsorsarinnerannut peqataasinnaallutik. Tamanna isumaqarpoq, maannakkut neqeroorutit taamaallaat *qanigisanut* naatsorsuussaasut. Inuusuttu naartusut atorerluisut imaluunniit pasineqartut atorerluisut, naartusooq ilisimatinneqartarpoq naartuanut kingunipiluusinnaasunik, ilisimatinneqartarpoq atorerluinnermut ilaqutariinnullu katsorsartinnernik, ilisimatinneqartarpoq meeraq inissinneqarsinnaasooq nammineq piumassuseq aallaavigalugu imaluunniit pinngitsaaliinikkut, atorerluineq unitsinneqanngippat (Akileraartarnikkut atugarissaarnikkullu ataatsimiititaq, 2011).

MIO'p sullissisunik misissuinnerniit ilisimavaa, meeqqanik inuusuttunillu 12-nik ukiulinnut allaat katsorsarinnissamik pisariaqartitsisoqartoq (Olesen, 2014).

Innarluutitut, tunngaviusumik peqqinnermut atugarissaarnermullu innersuussutit

MIO'P CRC KAJUMISSAARPAA KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpaat meeqqat Kalaallit Nunaanni tamarmik assigiimmik peqqinnissaqarfiup neqeroorutaanut periarfissinneqassanersut?
- Sulissutigineqarpa meeqqanut immikkoortortaqaarfimmik pilersitsinissaq, meeqqanut immikkut piginnaaneqartumik?
- Ataavartumik suliniuteqartoqarniarpa innuunermi naligiinnginneq peqqinnermut tunngasooq misissornissaanut?
- Meeqquerivinni atuarfeqarfinnilu peqqinnissamut polikkeqarpa?
- Namminersortut ilisimasat suliniutillu innarluuteqarnerup ataaniittu isiginiarneri annertusarniarpai?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpaat, meeqqat innarluutillit pisinnaatitaallissasut periarfissinneqarlutillu namminneq isummatik anissinnaanissaannut katsorsarneqarnermut, kiffartuunneqarnermut ikorfartorneqarnermullu tunngasunut?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpaat ilinniartitsunut tamanut ilisimasasat meeqqanut immikkut ittumik pisariaqartitsisunut?
- Namminersortut nunap immikkoortortaanut piffinnullu ataasiakkaanut suleriesissanik sananiarpa, meeqqanut inuusuttunullu pinaveersaartitsinermut katsorsarneqarnermullu tunngasunik imminortarnerup appartinnissaa anguniarlugu?
- Namminersortut naartuersittarnerit kinguaassiutigullu nappaatit aallaavigalugit nunap

immikkoortortaanni kiisalu piffinni ataasiakkaani suleriesissanik pilersitsiniarpa kinguaasiutinik atuineq kiisalu kinguaasiutinik ilitsersuineq aallaavigalugit?

- Namminersortut qulakkeerniarpaat meeqqat tarnikkut nappaataasa iluanni ilisimasassat siunertaqartumik suliniutit pilersinneqarnissaat tunaartaralugu
- Namminersortut pilersaarutigaat tunaartalimmik suliniutissat inuuniarnermi naligiinnginneq annikillisarinarlugu, Namminersortullu suli piitsuussutsip killingata minnerpaaffilernissaa sulissutigaat?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpaat meeqqat angajoqqaavi angerlarsimaffeerussimasut toqqissisimasumik inerikkiartorsinnaanerat?
- Namminersortut sulissutigaat katsorsaavimmik pilersitsinissaq meeqqanut inuusuttunullu namminneq atornerluisunut?

8. ILINNIAGAQARNEQ, SUNNGIFFIK KIISALU KULTURIKKUT SAMMISAT

Tulliuttumi taassaavoq MIO'p oqaaseqaatai Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanni nalunaarusiaanut immikkoortunut VIII.A., VIII.B., VIII.C. og VIII.D. education, leisure and cultural activities pillugit.

8.1 Ilinniagaqarnissamut pisinnaatitaaneq, ilanngullugu inuussutissarsiutinik ilinniartitsineq ilitsersuinerlu (art. 28)

ILINNIAGAQARNISSAMUT PERIARFISSAT

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimasaanik nalunaarusiaani allaaserineqarpoq, Namminersortut akisussaaffigigaat isumalluutininik nuna tamakkerlugu agguataarinissaq, meeqqat inuusuttullu assigiimmik iliagaqarsinnaanerat anguniarlugu. Meeqqat atuarfianik naammassinnereermermi atuartut amerlasoorpassuit, ilinniagaqarfinnut ingerlariaqqinngitsoortarput. **Meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaanni suli assigiimmik ilinniagaqarnissaminnut periarfissaqanngillat. Meeqqanut ataatsimiititaliap innersuussutai malillugit, MIO'p nalilerpaa, pineqartoq suli unammilligassaqaqisoq. Meeqqat assigiimmik, qanorluunniit inuttut kulturikkullu tunuliaqutaqaralarunik, ilinniagaqarfinnut isissallutik periarfissaat immikkoortuuvoq isumalluutininik amerlanerusunik pisariaqartitsisoq kiisalu tunaartalimmik ineriartortinneqartariaqartoq. Tassunga naammattumik meeqqat inuusuttullu pineqartut naammattumik akuutinneqanngillat, kiisalu suleriaatsit iliusissatullu pilersaarutit ajornartorsiut aqqinniarlugu amigaatigineqarlutik, inuunerannut kulturikkullu assigiinngitsumik tunuliaqutaqarnerannik aallaavilinnik.**

MEEQQAT ATUARFIATA ILINNIAQQIFFIILLU AKORNANNI ASSIGIINNGISSUT

Meeqqat atuarianni atuartut amerlasoorpassuit ilinniaqqiffinnut isernissaminnut periarfissaqanngillat. Oqaatsitigut fagini piginnaasakinnertik pissutigalugu meeqqat inuusuttullu amerlasuut taamaalillutik ilinniartinnut ingerlaqqiffiusunut isernissaminnut assigiimmik periarfissaqanngillat.

Ilinniartitaanerit amerlanersaat Kalaallit Nunaanni qallunaatut ingerlanneqartarput. Isernissamut piumaqaatit minnerpaaffiat tassaavoq qallunaat tuluillu oqaasiinik atuisinnaaneq. 2015-imi "10. klassimi atuartut affai ataataarlugit (48,8 %) piginnaaneri naammanngillat (F-FX) imaluunniit naammaqqalaarput (E) fagimi anguniakkanut akuerineqarsinnaasup minnerpaaffianiillutik" (Inerisaavik, 2015).

Naleqqiutissagaanni tuluttoornermi kisitsit 61,6 %-imiippoq (FXF: 38,4 % aamma E: 23,2 %) nalilerneqarporlu atuartut ukioqatigiinni ilaat amerlavallaarujussuurtut meeqqat atuariannik naammassisut, tuluttut karaktereqanngitsut inuusuttunut ilinniartinnut isissutaasinnaasunik (ibid.)

Fagini oqaatsinut tunngasunik piginnaanikinnerit avataasigut, aamma Meeqqat Illersuisuata oqaatigaa sinerissami tusarniaanini aallaavigalugit, atuariit isumalluutiniq immikkut ittumik atuartitsinnermut perorsaanerimullu ikorfartuutaasinnaasunik, meeqqat pisariaqartitaannik, amigaateqartartut. Tamanna isiginiarneqassaaq Kalaallit Nunaanni sumiginnagaasorpasuit tunuliaqutaralugit. Meeqqat inuusuttullu taakkua naligiinngitsumik periarfissaqarput inaarutaasumik ilinniagaqarnissaminnut piareersarnissamut.

ILLOQARFIIT NUNAQARFIILLU ATUARFIISA ASSIGIINNGISSUTAAT

Kalaallit naalakkersuisuata akisussaaffigaa qulakkeernissaa kalaallit meeqqat meeqqat atuariat naammassigaangamikku ilinniaqqiffinnut nangeqqinnissaat. Oqaatsitigut atuartitsinnermi unammilligassaqarneq ilinniartitsisussaaleqinerlu pissutigalugit, nunaqarfinni atuartut unammilligassat ilinniaqqinnissamut periarfissaqarnermut tunngasut illoqarfimminngaanniit annertunerisut misigisarpaat.

Ukioq atuariusoq 2014 / 2015 katillugu 83-inik atuarfeqarpoq allatsissimasunik atuartuutilinnik. Taakkunannga 23-it illoqarfinniippat, atuariillu 60-it nunaqarfinniillutik (Inerisaavik, 2015). Ukioq atuariusoq 2014 / 2015 ilinniartitsisut affai sinnerlugit timelæriuppit. Tamanna illoqarfinnut naleqqiullugu allaaneroqaaq, taakkunanimi ilinniartitsisut 80 %-ii ilinniarsimasuummata (Ilinniagaqarnermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2011). Tamanna illoqarfimmi nunaqarfimmilu atuartitsinerup pitsaassusaata allangorarnerujussuanik kinguneqarpoq (ibid).

ATUARTITSINEQ ANGUSALLU

Nalunaarusiami "Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarianni 2014-imi alloriarfinni misilitsinnerit misissorneri angusallu"-mi erserpoq, nunaqarfinni atuartut fagimi kalaallisut ungasarinnerusartut, matematikkimi aamma taamatut, takornartat oqaasiinili fagini qallunaatut tuluttullu angusalunnerusarlutik (Inerisaavik, 2015). Maluginiarneqarporli, alloriarfinni misilitsinnerni angusat agguaqatigiinnerini nunaqarfiit akornanni assigiinnginneqartorujussuusoq. (Inerisaavik, 2015). Fagimi kalaallisut angusat pitsaanerunerisa pequtigivaat oqaatsit taakkua nunaqarfinni atorneqarnerunerat. Tamanna ajornartorsiutaavoq, ilinniaqqiffinni ingerlaqqiffiusuni amerlasuuni atuartitsineq qallunaatut ingerlanneqartarmat (Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2011). **Nunaqarfinni atuartut takornartat oqaasiinut piginnaaneri apeqqutaapput ilinniaqqinnissaminnut periarfissaannut, taamaalillutik ilinniagaqarnissamut periarfissamit mattussaariataarsinnaagamik.**

IMMIKKUT ITTUMIK ATUARTITSINEQ

MIO'p arajutsisimannigilaa, Inatsisartut inatsisaat nr. 15 3. december 2012-meersoq meeqqat

atuarfiata meeqqanut immikkut atuartitsineq neqeroorutigisassagaa ilinniartitsisut immikkut ilinniaqqissimasut ilinniartitsisoralugit. MIO ilinniartitsisut kattuffianiitt nalunaarfigineqarsimavoq, suli tassunga pineqartumut ilinniartitsisut ilinniarsimasut amigaatigineqarmata, kiisalu ataatsimoorussamik nassiuuanissaq paasinninnissarlu atuartunut immikkut pisariaqartitsisunut.

8.2 Ilinniagaqarnissamut angunigassat aamma ilinniarnep pitsaassusaa eqqarsaatigalugu (art. 29)

INGERLARIAQQINNGITSOORTUT

Kalaallit Naalackersuisuisa naalagaaffiup nalunaarusiaani oqaluttuaraa, kalaallit inuusuttut 16-18-inik ukiullit qanoq amerlatigisut ilinniakkanik ingerlatsinngitsut. MIO'p tamanni aallaavigalugu ugartorpaa suli qulaajaanissaq taakkuninngalu akuutitsinissaq kiisalu tunaartalinnik suliniutinik aallartitsinissaq inuusuttut amerlanerusut ilinniaqqiffinnut isertinnissaat tunaartaralugu. MIO'p ugartorpaa tamatuma peqqutaanik misissuinerit, soq 16-18-inik ukiullit taama amerlatigisut ilinnikkamik aallartitsisimannimmata, kiisalu soq ukiuni kingullerni taakkua amerleriarsimaneri.

Arlalinnik "ingerlaqqinngitsoortut"-nut nassuiaatinik nassaasaqarpoq. Naalackersuisut Politikkikkut Aningaasaqarnikkullu Nalunaarusiaanni 2016-imi ingerlariaqqinngitsoortut nassuiarneqarput inuusuttuusut 16-18-inik ukiullit, inuusuttunut ilinniarninngitsut imaluunniit efterskolinngitsut. Taakkua 2014-imi Kalaallit Nunaanni inuusuttuni tamani amerlassusaat 63,5 %-erivaat (Aningaasaqarnermut Naalackersuisoqarfik, 2016). Ingerlariaqqinngitsoortut nassuiarneqarput inuusuttut ilinniarninngitsut aallartissimannngitsut imaluunniit suliffeqanngitsut, taakkua ataatsimut isigalugu qaffariarsimapput 2009-mi 44 % missaaniit 2014-imi 52 %-ip missaanut (Aningaasaqarnermut Naalackersuisoqarfik, 2016). Naalackersuisut Ilinniagarnermut Pilersaarutaat II-mi 2016-imeersumi Naalackersuisut anguniagaat pineqartut ineriartortinneqarnissaannut saqqummiunneqarpoq. Tassani allaqqavoq inuusuttut tassaniittut 2012-imi 24 %-imut appartinneqarnissaat anguniarneqartoq. Tamatuma angunissaanut suliniutit ilaatigut ilagivaat højskolini efterskolinilu atuarnep (Ilinniagaqarnermut, Kultureqarnermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalackersuisoqarfik, 2016). **MIO'p innersuusutigaa, ingerlariaqqinngitsoortut katiternerisa qulaajarnissaat aamma sulissutigineqassasoq. Pissutigalugu ilisimasat ullumikkut killeqarnerat, ingerlariaqqinngitsoortut kikkaunerinik, soq tassunga pisarnersut, suullu pisariaqartinneraat.** Taamaamat MIO'p suliniutit ugartorpai, aallaaveqarnerusut inuusuttunut ataasiakkaanut kiisalu taassuma inuunermini atuagai suunersut ingerlaqqinnissaanut ikiorneqarnera oqinneruleqqullugu.

8.3 Meeqqat inoqqaanut ikinnerussuteqartunullu ilaasut kulturikkut pisinnaatitaaffii (art.30)

Meeqqat tamarmik Kalaallit Nunaanni, sumiluunniit najugaqaraluarunik, oqaaseqaraluarunik kulturikkullu tunuliaquteqaraluarunik ilinniagaqarnissaminut pisinnaatitaaffeqarput, takuuk General Comment No. 11 (2009). Namminersortut suliniutit qulakkeertariaqarpai, meeqqanik tamanik periarfissisut, sumiluunniit najugaqaraluarunik, oqaaseqaraluarunik imaluunniit kulturikkut suna tunuliaqutigaluarunikku, tunngaviummik ilinniagaqarsinnaanissai, ingerlaqqiffiusunut ilinniarninngitsut piareersarfiusumik.

8.4 Qasuersaarneq, pinnguarneq, sunngiffik, peqqissarneq kiisalu kulturikkut eqqumiitsuliornikkullu sammisat (art. 31)

MIO'p innersuuppaa immikkoortoq 6.5 Angajoqqaat ataatsimut akisussaaffiat, angajoqqaanut ikiorsiutit kiisalu meeqqanut isumassuutaasut suliniutit (art. 18)

Ilinniagaqarnermut, sunngiffimmut kulturikkullu sammisanut innersuussutit

MIO'P INNERSUUPPAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpaa, meeqqat inuusuttullu sumi najugaqaralarunilluunniit, qanoq oqaaseqaralarunik imaluunniit kultureqaralarunik ilinniagaqalernissaminut piareersartassanersut?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpaa, atuartut immikkut ittumik atuartinneqartussat ilinniarsimasunit tassunga naleqquttunik piginnaaneqartunit atuartinneqarnissaat?
- Namminersortut, ingerlaqqinngitsoortut akuutinnerisigut, aporfiit qulaajarniarpai ilinniarfinnut ingerlaqqinniassappata?
-

9 ILLERSORNEQARNISSAMUT SULINIUTIT IMMIKKUT ITTUT

Tulliuttumik taassaapput MIO'p Naalagaaffeqartigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanut oqaaseqaatit immikkoortunut IX.A., IX.B., IX.C. og IX.D. kiisalu X. pillugu special protection measures.

MIO'p innersuivoq immikkoortoq 7.5-imut Inuuniutit nalungat suliniutillu, ilanngullugu aqqissuussat ikiuutit tigussaasut aamma nerisassaqarnermut, atisaqarnermut ineqarnermullu ikiuutit, qulakkeerniarlugu meeqqap timikkut, misigissutsikkut, tarnikkut, ileqqorinnikkut, inuttullu inerikkiartornermut aamma piitsuunerup millisarnissaanut naligiinnginnermullu meeqqanut inissarsitseqqittarneq pillugu.

9.1 Meeqqat nunamit avataanniittut qimaasutut illersorneqarnissaminnik qinnuteqartut, meeqqat ingerlaqateqanngitsut qimaasutut illersorneqarnissaminnik qinnuteqartut, nunagisap iluani

meeqqat qimaatitat, nunasisut meeraat, meeqqallu qimaajuarnermik nalaataqartut (art. 22)

Naalagaaffeqartigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

9.2 Meeqqat nunap inuiinut minnerussuteqartunullu ilaasut (art. 30)

INUIT

Kalaallit inuit tassaapput nunap inoqqaavinut ilaasut Inuit. Namminersornerup eqqunneqarnerani Kalallit Nunaata akuerisimavaa ILO C169 aamma FN'ip nalunaarutaa Nunap Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit, assersuutigalugu kingullermik nalunarusiornermut atatillugu FN'ip UPR proces-ip februar 2011 ataani, kalaallit naalakkersuisui allammata: "*F. Indigenous peoples 108. On 18 January 1996, at the request of Greenland, Denmark ratified ILO Convention No. 169 of 27 June 1989 Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries. Greenland reports jointly with Denmark to the Convention.*

Inuit assigiinngitsorpassuarnik kultureqarput; aamma taamaappoq Kalaallit Nunaanni. Nunap angissusaata *kingunerivaa, allaassuteqartorujussuummat*, inuit avannaani, kangiani kiisalu kujataani/kitaani qanoq inuunersut. **MIO'lli erseqqissarusuppaa, meeqqat inuusuttullu pinngortitaq qanillugu inuummata, namminneq pigisaminnik ileqqoqarlutik, ilinniagaqarnissamut, paasissutissanut inuunermit peqqinnissamullu ikiutissanut assigiimmik periarfissaqaratik.**

MIO'p aammattaq innersuussutigaa immikkoortortaq 6.6. Meeqqat ilaqtaminnit inuunerimit qimaguteqqasut (art. 20) Pisinnaatitaaneq kulturikkut kinaassuseqarnissamut inissinneqarnermut atatillugu kiisalu immikkoortaq 8.3 Kulturikkut pisinnaatitaaffii meeqqanut nunaqavissunut ikinnerussuteqartunullu attuumassuteqartunut (art. 30).

9.3 Aningaasatigut atornerluineq, taassumalu iluani meeqqanik sulititsineq immikkut innersuussutigalugu ukiukinnerpaaffissaq atuuttoq (art. 32)

Naalagaaffeqartigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

9.4 Meeqqanik atuineq inatsisit unioqqutillugit sananermi niuernermilu ikiaroorntunik psykotropellu ikiaroorntatut (art. 33)

Naalagaaffeqartigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

9.5 Kinguaassiutitigut atornerluineq innarliinerlu (art. 34)

“Greenland requested in 2012 that Denmark took steps to revoke/abrogate the territorial reservation for Greenland to the optional protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. This request has not yet been met” (Kalaallit Nunaata Siunnersuisoqatigiivi Inuit Pisinnaatitaaffiitut, 2015). **MIO'p innersuussutigaa Kalaallit Nunaata aaliangersagaq taanna ilannguffigissagaa.**

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaanni allaaserineqarpoq, meeqqat inuulluaatissanut atortittartut. MIO'p tamanna uppersarsarsinnaavaa, siunnersuillunilu oqaloqatiginninnerni ilisimalluarlugu, meeqqat inuusuttullu ikittut kinguaassiutitigut atortittartut inuulluaatissanut soorlu cigarittinut, imigassanut mobiltelefoniminnullu taletidskortinut. Pisortatigoortumilli kisitsisinik paasissutissanik nassaassaqqanngilaq.

2014-imi 52-eriarluni unioqutitsisoqarpoq Pinerlunnermut inatsit kinguaassiutitigut atoqatiginninnermik meeqqanik 15-it ataallugit ukiulinnut aamma arfineq marluk kinguaassiutitigut atoqatigiinnermik ileqqussaannigitsuliorneq inunnut 18-it ataallugit ukiulinnut (www.politi.gl).

Ataavartumik paasissutissat meeqqanut kinguaassiutitigut innarliinnernut tunngasut qulakkeerneqartariaqarput, ilanngullugit **qaqugukkut pisarnersut innarliinerillu qanoq ittuunersut.**

Kinguaassiutitigut innarliinerit sukumiinerusumik oqaaseqarfigineqarput immikkoortumi 5.1 Atornerluineq paarsinerlunnerlu, ilanngullugu timikkut misigissutsikku ajunnginnerulerneq inoqatillu akornanni akuuleqqissinnaalerneq (arts. 19 aamma 39).

9.6 Tuniniaaneq, niuerneq (trafficking) aallarussinerlu (art. 35)

Kalaallit Nunaata maanna Haagerkonventioni ilannguffigaa. MIO Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimasaanik nalunaarusiaannut annertunerusumik oqaaseqateqqanngilaq.

9.7 Atornerluinerit allatut ittut (art. 36)

MIO innersuivoq immikkoortumut 5.1 Atornerluineq paarsinerlunnerlu, ilanngullugu timikkut misigissutsikkullu ajunnginnerulerneq inoqatinullut akooqilerneq (arts 19 aamma 39) kiisalu immikkoortoq 9.5 Kinguaassiutitigut atornerlunneqarneq innarlerneqarnerlu (art. 34)

9.8 Meeqqat pineqaatissinneqartarneri, pingaartumik toqumik pillaanerit inuunerlu naallugu parnaarussaanerit inerteqqutaaneri (art. 37 (a)) kiisalu pineqaatissiinerit allatut aqqissuussat

iluarseqqinnissamik tunaartallit

Kalaallit aaqqissuussaat Pinerluttulerinermi inatsimmik pineqaatissiinernillu tungaveqarpoq pillaasarnermut inatsimmit assersuutigalugu Danmarkimi atorneqartumit (Balvig) allaanerulluni. Tamanna ersersinneqarpoq soorlu Isikkivik-mi, Kalaallit Nunaata inuusuttunut pinerlussimasunut isertitsiviat matoqqasoq kisiartaq, tassani inuusuttut namminneq ajornartorsiutaannik tunaartalimmik paasisimasaqalersinniarlugit sulissunneqarput, inuusuttut iliuusissamut pilersaarutaat aallaavigalugit inuusuttullu angajoqqaavi suleqatigalugit.

2015-imi inuit inuusuttut 14-it ataallugit ukiullit 0,6 pct.-eraat 19-inik ukiullit tamarmik amerlassusaannit pineqaatissinneqarsimasunit. Pineqaatissiissut "inunnut isumaginnittoqarfimmut nalunaaruteqarneq" inunnut 15-it ataallugit ukiulinnut pineqaatissiissutaasarpoq. Inuit 18-inik ukiullit inuusuttunik pineqaatissinneqarsimasuni amerlanersaapput 19 %-iullutik. Pineqaatissiissutit, 19-it ataallugit ukiulinnut tunniunneqartartut tassaapput, akiligassiinerit inunnullu isumaginnittunut nalunaaruteqarnerit, taakkua pineqaatissiinerit tamarmik 34 %-eralugit (Kalaallit Nunaata Naatsorsueqqissaartarfia, 2016).

Isikkiviup 2014-imi ammarneraniit inuusuttunik 18-it inorlugit ukiulinnik Kalaallit Nunaanni isertitsivinnut inissiisoqarsimanngilaq (Pisortaq, Isikkivik). Inuusuttut inersimasuniit immikkoortillugit inissinneqartarput, soorlu FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutaani artikel 37-mi (c) piumasarineqartoq. Inuusuttut isertitsivinnut inissinneqaraangata sivikitsuinnarmik inissinneqartarpoq, perorsaavimmut tulluurtumut inissiinissap tungaanut (Kalaallit Nunaanni politimesteri; Pinerluttunik Isumaginnittoqarfimmi Pisortaaneq). 2014-imi immikkoortortamut matoqqasumut inissiisoqarpoq (ataaserlu anilluni), 2015-imi sisamat inissinneqarput (sisamat anillutik) kiisalu 2016-imi manna tikillugu sisamat (marluk anillutik) (Isikkivik). Manna tikillugu immikkoortortamut utaqqisunik allattorsimasoqanngilaq (ibid.). Inuusuttut immikkoortortami tassaniittut 15-17-inik ukioqarput.

Sulisut inuusuttunut siunnersortitut ikorfertoritullu atornerupput perorsaasuunatik (Isikkivik). **MIO'p ilalersortariaqartutut isigaa, inuusuttunik sullissisut perorsaanerup iluani immikkut ilinniagaqarmata. Pingaartuullunilu inuusuttunut inissinneqarnerisa nalaani aninissappatalu suliniutinik tulleriarisinnaaneq piginnaasaqarfigimmasuk. Pingaaruteqarpoq inissinneqarneq inooqataaleqqinnissamut tunaartaqarmat. MIO'p ineriartorneq malinnaaffigaa.**

9.9 Meeqqat parnaarunneqartut, suliniuteqarnerlu tigusaaneq, tigummigallagassanngortitaaneq parnaarussinerlu periarfissatut kingullerpaatut atorneqartassasut qulakkeernissaa sivikinnerpaamillu taamaasiortoqartassasoq kiisalu inatsisitigut allatigullu ikiorserneqarnissaq erngerluinnarluni tunniunneqartassasoq (art. 37 (b)-(d))

Uteqqiattumi nalunaarusiami kingullermi CRC'p innersuuppaa, inuit 18-it ataallugit ukiullit tigummigallagassanngortinnerinut piumasaqaatinik aaliangersaasoqassasoq, sapinngisamillu tigummigallagassanngortitsinerup sivilissusaa killilersimaarneqartariaqartoq aamma immikkoortillugit tigummigallagassanngortitsinerit inerteqqutigineqassasoq (Hansen, 2014). Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittoqarfik malillugu ullumikkut aaliangiussaavoq, inuusuttut 18-it inorlugit ukiullit isertitsivinnut inissinnissaat pinaveersaarneqassasoq. Inuusuttut taamaallaat isertitsivinniitinneqartarput inersimasut akornanni, inissiffissaminuit tulluurtumut utaqqinermi - tamannalu piffissami sivikitsuarsuarmi, amerlanertigullu nunap iluani angallassineq apeqqutaatillugu (Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittoqarfiup Pisortaaneq). Isikkivimmik pilersitseq inuusuttunik isertitsivinnut

inissiinginnissamut pitsaasumik kinguneqarsimavoq. Inuusuttut Isikkivimmut inissinneqartut, inulinerimut sullissisuniit inissinneqannginnerminni ilisarisiqaneqakkajupput, ilaqutariinniillu inuunikkut navianartorsiortunit aallaaveqartarlutik (ibid.). **MIO'p pingaaruteqartut isigaa inuusuttut illersorneqarnissaat, tigummigallagassanngorneranniit inissinnerisa tungaanut.**

MIO'p innersuussutigaa immikkoortoq 9.8 paasissutissanut annertunerusunut meeqqat inuusuttullu politiinit tigummineqartut pillugit.

9.10 Meeqqat sakkulersorluni akerleriinnerni (art. 38), ilanngullugu timikkut misigissutsikkullu peqqissineq kiisalu inoqatinut akuleruteqqissinnaalerneq (art. 39)

Naalagaaffeqartigiit uteqqiattumik tallimasaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

9.11 Timikkut misigissutsikkullu peqqissineq inoqatinullu akuleruteqqissinnaalerneq (art. 39)

MIO'p innersuussutigaa 9.8 Meeqqat pineqaatissinneqartarneri, pingaartumik toqumik pillaanerit inuunerlu naallugu parnaarusaanerit (art. 37 (a)), aammalu pineqaatissiinerit allatut aaqqissuussat iluarseqqinnissamik tunaartallit.

9.12 Inuusuttunut eqqartuussisoqarnermi sulinerup ingerlanneqarnera (art. 40), eqqartuusiveqarmat immikkut ilisimasalinnik immikkoortunillu, kiisalu pillatissinneqarsinnaanermut ukiut ammut killingat atuuttoq

Eqqartuussisoqarneq tiguneqarnikuunngilaq sulilu qallunaat pisortaannit ingerlanneqarluni. Eqqartuussisoqarnerup ataaniippoq Kalaallit Nunaata Eqqartuussisoqarnermut Siunnersuisoqarfia.

Innersuussutit immikkut ittumik illersorneqarnissamut aaqqissuussanut

MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Kalaallit Nunaata ilannguffiginiarpaa the optional protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography?
- Namminersortut paasissutissat ataavartumik qulakkeerniarpai meeqqat kinguaassiutitigut

innarlerneqartarnerisa annertussusaannut tunngasut, taassumalu ataani sumi pisoqarneri kiisalu innarligaanerit assigiinngitsut?

- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpai, inuusuttunut matoqqasuni sullissivinniittut inoqatinut akooqilernissamut sulinermik piginnaaneqartunik sulisunik naapitaqartassanersut?

INERNILIINERIT INNERSUUSSUTILLU

INERNILIINERIT

MIO'p Namminersortut suliniutaat isumassarsiaallu, meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaanni atugaannik pitsanngorsaatissamut tunngasut, akuera, tupigusuutigaali Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaani allaaserinngimmagat isummerfiginngimmagilluunniit isumaqatigiissutip piviusunnigortinnissaanut unammilligassat ulluinnarni atuunnissaat inuiaqatigiit qaffasissusaanni sorliugaluartuniluunniit; nuna tamakkerlugu, kommunini imaluunniit piffinni ataasiakkaani.

Paasissutissa kisitsisillu nalunaarusiami ersarinnerusariaqarputtaaq, CRC-mut paasissutissat ersarissut apuunniassammata meeqqat inuusuttullu atornerluinermik nalaatallit, persuttaanernik, innarlerneqarnernik kiisalu sumiginnarneqarnernik annertussusaannik imallit, kiisalu inissiisarnerup ilinniagaqarnerullu iluata allaaserineqarnera ersarinnerusariaqartoq assigiinngissut isumaqatigiissutip aamma inatsiseqarnerup pissutsillu piviusut atorneqartut akornanni.

MIO'p Kalaallit Nunaata unammilligassarpasui takusinnaavai, Namminersortut FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip illersorneqarnissamut immikkoortua (artikel 19) kiisalu meeqqat inuusuttullu naammaginartumik ilinniagaqalernissaannut qulakkerinissap (artikel 29) eqqortinnissai anguniassappagit, akisussaassuseqartumik peqqissumillu inuunermut piareersaatissat. Piffinni ataasiakkaani inuit akuutinneqarnerisigut nunap immikkoortortaani piffinnilu ataasiakkaani suliunitissat pilersaarutit suliniutillu isiginiarneqarnerusariaqarmata, nunami meeqqanut inuusuttunullu naligiimmik periarfissiisunik sumi najugaqaralarunik, oqaaseqaralarunik imaluunniit kultureqaralarunik. Tamatuma suliniutit pitsaasut atuutsilernissaasa isumaqartilissagaluarpa, illersuineq ikiorsinerlu meeqqanut inuusuttunullu annertunerulersillugu.

MIO'ttaaq pisariaqartitsineq takusinnaavaa paasissutissanik kisitsisinillu katersinerup pitsanngorsarneqarnissaata qulakkeerneqarnissaatalu tungaatigut, taamaalilluni siunissami suliniutit ilisimasaqarnernik pissutsinillu maannakkut pisunik misissueqqissaarnernik aallaavilinnik tunuliaqutaqassagaluar mata.

MIO'p qutsatigaa uuma nalunaarusiap allannissaanut periarfissinneqarnini Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaat Kalaallit Nunaat pillugu immikkoortumut, taamaalilluni meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaanni pisinnaatitaaffiisa, pingaartumillu assigiimmik periarfissinneqarnissaat illersorneqarnissaallu pitsanngorsarnissaat peqataaffigisinnaagamiuk.

Ataani takuneqarsinnaapput MIO'p CRC-mut innersuussutai ataatsimoortillugit allatat.

**MIO'P CRC-MUT INNERSUUSSUTIGAA KALAALLIT NUNAANNI
NAMMINERSORTUNUT UKU APEQQUTIGISSAGAI:**

(INNERSUUSSUTIT SIULIANIITTUT UTEQQINNEQASSAPPUT)

